

कक्षा पाँच उत्तीर्ण गरेका माभीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली
भाषाको आधारभूत वाक्यसंरचनामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा
विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाशि. ५९८ को

पाठ्यांश पूरा गर्ने प्रयोजनका निमित्त प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नवराज दाहाल

त्रि.वि.वि. दर्ता नम्बर: १८५५०-९३

दोस्रो वर्षको क्रमाङ्क: २३३०१३०/२०६६

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

सिन्धुली

२०६८

शोधसार

१. शोधशीर्षक : कक्षा ५ उत्तीर्ण गरेका माभीभाषी विद्यार्थीहरूको आधारभूत वाक्य संरचनाको त्रुटि
२. शोधार्थी : नवराज दाहाल
३. शोध निर्देशक : उपप्राध्यापक देवीप्रसाद सुवेदी
४. विभाग/क्याम्पस : नेपाली भाषा शिक्षा विभाग/सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
५. शैक्षिक वर्ष : २०६४/२०६६
६. अध्याय/पृष्ठसंख्या : पाँच/४६

शोध प्रक्रिया: प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत एम्.एड्. नेपाशि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोधपत्रमा रामेछाप जिल्लाका कक्षा ५ उत्तीर्ण गरेका माभी मातृभाषी विद्यार्थीहरूको आधारभूत वाक्य संरचना त्रुटि अध्ययन गर्नु प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । जसअन्तर्गत रामेछाप जिल्लाको पकरवास गा.वि.स.को भिमेश्वर मा.वि. रजगाउँ, सोही गा.वि.स.को सेतीदेवी प्रा.वि. पुछ्छीघाट, भिरपानी गा.वि.सको सुनकोसी प्रा.वि. डब्बा र श्री जखनी स्थान प्रा.वि. सित्खा तथा राकाथुम गा.वि.सको जलदेवी प्रा.वि. कोथपे र प्रा.वि. लुभुमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा नेपाली भाषामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनको विश्लेषण गरिएको छ । अध्ययन-विश्लेषणको क्रममा ५ वटा विद्यालयबाट ७/७ जना र एक विद्यालयबाट ५ जना गरी जम्मा ४० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाको रूपमा लिइएको छ भने पूर्वकार्य समीक्षा, सन्दर्भ पुस्तकहरू पत्रपत्रिका तथा अन्य लेखरचनाहरू रहेका छन् । पाँच अध्यायमा सङ्गठित प्रस्तुत शोधकार्यलाई क्रमशः शोधपरिचय, त्रुटिको सैद्धान्तिक परिचय, अध्ययन विधि, व्याख्या, विश्लेषण र निष्कर्ष र सुझाव गरी विभाजन गरिएको छ ।

१. समग्र माभीभाषी विद्यार्थीहरूको आधारभूत वाक्य संरचनाहरूको निम्न स्तरमा अत्यधिक विद्यार्थीहरू देखिएकाले उनीहरूको आधारभूत वाक्य संरचनामा कमजोर देखिएको छ ।

२. छात्रछात्राहरुको क्षमता स्तरलाई तुलना गर्दा छात्राहरुको तुलनामा छात्रहरुको क्षमतास्तर कमजोर रहेको पाइयो ।
३. वचनमा शतप्रतिशत ठीक उत्तर दिनेहरुको संख्या न्यूनतम रहेको पाइयो ।
४. वचनसम्बन्धी छुट्टै प्रश्नहरु सोधिएको हकमा प्रस्तुत बुदा नं ३ मा भनिए भैं भए तापनि छ्यास्मिस् (लिङ्ग, वचन, पुरुष,आदर) पारी सोधिएको सन्दर्भमा त्रुटिसङ्ख्या अधिक रहेको छ ।
५. तुलनात्मक ढङ्गले हेर्दा आदरसम्बन्धी त्रुटि माफीभाषी विद्यार्थीहरुमा बढी पाइयो ।
६. लिङ्गको सङ्गतिको वारेमा माफीभाषी विद्यार्थीहरु अन्योलमा परेका देखिन्छ ।
७. विद्यार्थीहरुले प्रथम, द्वितीय, तृतीय, तीनवटै पुरुषसँग सम्बन्धित पक्षमा त्रुटि गरेका छन् ।

व्यक्तिगत विवरण

नाम	नवराज दाहाल
जन्म मिति	२०२७/०५/२९
बुबाको नाम	तर्कराज दाहाल
आमाको नाम	वेदकुमारी दाहाल
स्थायी ठेगाना	पुरानो भागाभोली -५, परेवाडाँडा, सिन्धुली
सम्पर्क फोन नम्बर	९७४४०३४९३०
नागरिकता	नेपाली
धर्म	हिन्दू
लिङ्ग	पुरुष
शैक्षिक योग्यता	एम्. एड्. (नेपाली)
रुचि	अध्ययन-अध्यापन
शिक्षा	
एस.एल.सी. सिन्धुली	श्री प्रगतिशील माध्यमिक विद्यालय रातमाटा, सिन्धुली
आइ.एड.	श्री सुनकोशी क्याम्पस बोहोरेटार, रातमाटा, सिन्धुली
बी.एड्.	सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुली
एम्.एड्.	सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुली
शिक्षण अनुभव	वि.सं. २०६९-हालसम्म
संलग्नता	शिक्षक, श्री जखनीस्थान प्रा.वि. सित्खावेशी, भिरपानी रामेच्छाप ।

विषयसूची

अध्याय-एक

शोधपरिचय

पेज नं.

१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	समस्याकथन	१
१.४	उद्देश्य	२
१.५	पूर्वकार्य समीक्षा	२
१.६	अध्ययनको औचित्य	७
१.७	अध्ययनको सीमा	८
१.८	अध्ययन विधि	९
	१.८.१ जनसङ्ख्या	९
	१.८.२ प्रतिनिधि नमुना	९
	१.८.३ सामग्री निर्माण	९
	१.८.४ पूर्वपरीक्षण	१०
	१.८.५ परीक्षणको कार्यान्वयन	१०
	१.८.६ तथ्यको सङ्कलन	११
	१.८.७ तथ्यको विश्लेषण	११
१.९	अध्ययनको रूपरेखा	१२

अध्याय-दुई

शब्दभण्डारको सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	नेपाली भाषा	१३
२.२	नेपाली भाषाको शब्दभण्डार	१७
२.३	नेपाली शब्दभण्डारको वर्गीकरण	१८
	(क) परम्परागत	१९
	(ख) कार्यगत	१९
	(ग) रूपात्मक	१९
	(घ) कोशीय संरचनात्मक	१९
२.४	शब्दभण्डारको महत्व	२२
२.५	शब्दभण्डार र भाषा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध	२४

अध्याय-तीन

व्याख्या तथा विश्लेषण

३.१	समग्रगताका दृष्टिले शब्दभण्डार क्षमताको स्थिति	२६
३.२	समग्र मध्यमानका दृष्टिले शब्दभण्डार क्षमताको स्थिति	२७
३.३	पहिचानात्मक तथा उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमताको स्थिति	२९
३.४	शब्दभण्डार क्षमतामा विभिन्न समूहहरूको तुलनात्मक स्थिति	३४
३.५	समग्र पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक स्थिति	३७
३.६	समग्र उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी	

विद्यालयका विद्यार्थीहरुको तुलनात्मक स्थिति

४०

अध्याय-चार

निष्कर्ष र सुभावहरु

४.१	निष्कर्ष	४३
४.२	सुभावहरु	४७
४.३	शैक्षणिक प्रयोजन	४८
४.५	भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरु	५०

सन्दर्भग्रन्थसूची

परिशिष्ट

तालिकासूची

तालिका सङ्ख्या		पेज नं.
तालिका सङ्ख्या १	शब्दभण्डार क्षमताको समग्र स्थिति	२६
तालिका सङ्ख्या २	समग्र मध्यमानका दृष्टिले शब्दभण्डार क्षमतामा विभिन्न समूहहरूको स्थिति	२७
तालिका सङ्ख्या ३	पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमताको समग्र स्थिति	२९
तालिका सङ्ख्या ४	समग्र मध्यमानको दृष्टिले पहिचानात्मक शब्दभण्डार विभिन्न समूहको स्थिति	२९
तालिका सङ्ख्या ५	उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमताको समग्र स्थिति	३१
तालिका सङ्ख्या ६	समग्र मध्यमानका दृष्टिले उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा विभिन्न समूहको स्थिति	३२
तालिका सङ्ख्या ७	सरकारी निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको समग्र शब्दभण्डार क्षमताको तुलना	३४
तालिका सङ्ख्या ८	लिङ्गगत दृष्टिले समग्र शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी निजी विद्यालयका छात्रहरूको तुलना	३४
तालिका सङ्ख्या ९	लिङ्गगत दृष्टिले समग्र शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयका छात्राहरूको तुलना	३५
तालिका सङ्ख्या १०	भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले समग्र शब्दभण्डार क्षमतामा पहिलो भाषाका रूपमा नेपाली बोल्ने सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययन	३५

तालिका सङ्ख्या ११	भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले समग्र क्षमतामा दोस्रो भाषाका रुपमा नेपाली बोल्ने सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलना	३६
तालिका सङ्ख्या १२	समग्र पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलना	३७
तालिका सङ्ख्या १३	लिङ्गगत दृष्टिले समग्र पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयका छात्रहरूको तुलना	३७
तालिका सङ्ख्या १४	लिङ्गगत दृष्टिले समग्र पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयका छात्राहरूको तुलना	३८
तालिका सङ्ख्या १५	भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा नेपाली पहिलो भाषा हुने सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलना	३९
तालिका सङ्ख्या १६	भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले पहिचानात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा नेपाली दोस्रो भाषा हुने सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलना	३९
तालिका सङ्ख्या १७	समग्र उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलना	४०
तालिका सङ्ख्या १८	लिङ्गगत दृष्टिले समग्र उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयको छात्रहरूको शब्दभण्डार क्षमताको तुलना	४०

तालिका सङ्ख्या १९	लिङ्गगत दृष्टिले समग्र उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा सरकारी र निजी विद्यालयको छात्राहरुको शब्दभण्डार क्षमताको तुलना	४१
तालिका सङ्ख्या २०	भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा पहिलो भाषा नेपाली बोल्ने सरकारी र निजी विद्यार्थीहरुको तुलना	४१
तालिका सङ्ख्या २१	भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले उत्पादनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा दोस्रो भाषा नेपाली हुने सरकारी र निजी विद्यार्थीहरुको तुलना	४२

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१. शोधशीर्षक

यो शोधपत्रको शीर्षक कक्षा पाँच उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन रहेको छ ।

१.२. शोधकोप्रयोजन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवनविश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस सिन्धुली, नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह (एम.एड्.) दोस्रो वर्ष नेपाशि. ५९८ को विशिष्टीकरण कार्य पूरा गर्ने प्रयोजनार्थ तयार पारिएको छ ।

१.३. समस्याकथन

दक्षिण एशियाको भ्रण्डै ५६,००० वर्गमाइल क्षेत्रफल ओगटेको हाम्रो देश नेपालमा गोपलावंशी हुँदै शाहवंशी एवम् राष्ट्रपतीय शासन प्रक्रियाबाट देश सञ्चालन हुँदै आएको छ । हरेक देशको भाषा, संस्कृति, धर्म, रीतिरिवाज, परम्परा त्यस देशको अमूल्य निधि मानिन्छ । बहुजाति, बहुभाषी र बहुसंस्कृतिको साभ्ना चौतारी नेपाल एक परापूर्वकालदेखिको स्वाधीन राष्ट्र हो । यहाँ भारोपेली, भोटवर्मेली, आग्नेली र द्रविड गरी ४ भाषिक परिवारका भ्रण्डै १०० भन्दावढी मातृभाषाहरू भाषिक व्यवहारमा देखिन्छन् । भारोपेली परिवारको यस देशमा ठूलो कित्ता छ । यस परिवार अन्तर्गत बोलिने नेपाली, मैथिली, हिन्दी, भोजपुरी, माभी, दनुवार, मारवाडी, अवधी आदि गरिएका भाषाहरूको ठूलो सङ्ख्या रहेको पाइन्छ । नेपालको ७५ जिल्लाहरूमध्ये ६८ जिल्लामा ठूलो र सानो सङ्ख्यामा बसोबास गर्ने माभीहरूको आफ्नै माभी मातृभाषा छ । राष्ट्रिय जनगणना २०५८ को प्रतिवेदनले नेपालमा ७२,६१४ को सङ्ख्यामा माभीहरूको सङ्ख्या देखाए तापनि माभी भाषा बोल्न जान्नेहरूको सङ्ख्या केवल २१,८४१ छ । ६८ जिल्लाको ५८८ गाउँ विकास समितिहरूमा माभी जातिको बसोबास छ । रामेछाप जिल्लामा मात्र ५,५१२ माभी जातिमा ४,७१० जनाले माभी

भाषा बोल्न जान्दछन् । रामेछाप जिल्लामा माभी जातिहरुको आशालागदो सङ्ख्या भलुवाजोर गाउँविकास समितिमा १,११५, भटौलीमा ७९२, पकरवासमा ७६४, भीरपानीमा ३२५, राकाथुम ३४८ को सङ्ख्या देखापर्दछ तर ती सङ्ख्याहरुमध्ये विद्यालय जाने उमेरका माभी केटाकेटीहरु भने न्यून सङ्ख्यामा विद्यालयमा भर्ना भएको कुरा तथ्याङ्कले देखाएको छ । सबै माभीहरुले आफ्नो मातृभाषा शुद्धसंग प्रयोग गर्न वा बोल्न नसकेको अवस्था देखियो । माभी भाषाको प्रयोग रामेछाप, काभ्रे, ओखलढुङ्गा, खोटाङ, दोलखा जिल्लामा बढी भएको पाइयो । अरु जिल्लामा पनि माभी भाषा बोलीचालीमा सीमित प्रयोग भएको भेटिएको छ । आर्थिक दुरावस्थाका कारणले गर्दा माभी जातिहरुले क्रमिक रुपमा आफ्नो सामाजिक पहिचानहरु गुमाउँदै गइरहेका छन् । माछामार्ने मूल पेशा अपनाएका यी जातिहरु नदी किनारको छेउछाउमा बसी जीवननिर्वाह गर्दै आएका छन् । मुलुकमा प्रजातन्त्र हुँदै लोकतन्त्र र गणतन्त्र उन्मुख परिवेशमा सबै जातिलाई राष्ट्रियताको मूलधारमा समाहित गर्ने देशको शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य मुताविक हरेक वडामा आधारभूत विद्यालयहरु स्थापना गर्ने सिलसिलामा यी माभी जातिका बालबालिकाहरुलाई पनि विद्यालय शिक्षाको अवसरको पर्याप्त ढोका उघ्रिएको छ, तर माभी जातका केटाकेटीहरुको उल्लेख्य भर्ना आशालागदो देखिँदैन । तिनै बालबालिकाहरुले दोस्रो भाषाका रुपमा ग्रहण गरेको नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिहरुको अध्ययनलाई क्रमिक न्यूनिकरण गर्ने अभिप्रायले यो शोधकार्य गरिएको हो । साथै कक्षा ५ (पाँच) उत्तीर्ण गरेका माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिहरु नै यसको समस्या कथन रहेको छ ।

१.४. शोधको उद्देश्य

परिवर्तित समयलाई ध्यानमा राख्दै पाठ्यक्रम नयाँ र परिमार्जित गरेर नयाँ पद्धतिअनुसार अध्ययन अध्यापन गर्दा गराउँदा विभिन्न तहमा अध्ययन गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा प्रशस्तै त्रुटिहरु गरेको देखिन्छ । प्राथमिक तह (कक्षा ५) पूरा गरेका माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा हुने त्रुटिहरुको ज्ञान प्राप्त गरेमा माथिल्लो तहका लागि

सफलताको ढोका उघारिने मात्र होइन माझीभाषी भएर पनि नेपालीको शुद्ध अभिव्यक्ति प्रदान गर्न सक्दछन् । त्यसैले कक्षा ५ (पाँच) उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटि पहिल्याउनु, त्रुटिहरूलाई वर्गीकरण गर्नु र त्यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि सहयोग पुऱ्याउन कुनै उपाय छन् कि ? तिनको समेत सुझाव पेश गर्नु यस शोधपत्रको उद्देश्य हो । जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

- (क) माझीभाषी बालबालिकाहरूको आधारभूत वाक्य संरचनाका क्रममा देखिने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु ।
- (ख) अध्ययन-अनुसन्धानमा देखिने आधारभूत वाक्य संरचनाका त्रुटिहरूको समाधानार्थ उपायहरू खोज गर्नु ।

१.५. पूर्वकार्यको समीक्षा

पूर्वकार्य समीक्षाले कुनै विषयमा त्यसबेलासम्म भएका यावत् कृति तथा अनुसन्धानहरूको सन्तुलित जानकारी दिन्छ, जसले गर्दा अनुसन्धानकर्तालाई आफ्नो गन्तव्य पहिचान गर्न सहज र सरल बनाउँछ । यसलाई पूर्वाध्ययन, पूर्व साहित्यको अवलोकन, पूर्व साहित्य समीक्षा आदि विभिन्न नामले चिन्न सकिन्छ, (भट्टराई-२०६५:९४) ।

विगतका अनुभवले नै वर्तमानलाई अगाडि बढ्न प्रेरणा दिने हुँदा जुनसुकै कार्य गर्नका लागि पनि पूर्वकार्यको अध्ययनको खाँचो पर्दछ । पूर्वकार्यको अध्ययन विना वर्तमान कार्य अधुरो हुन जाने निश्चित छ । तसर्थ कार्यको सफलताको लागि पूर्ण अध्ययनको आवश्यकता पर्दछ । कुनैपनि कार्य गर्दा पूर्वकार्यको लेखाजोखाको आधारमा गर्नुपर्दछ । त्रुटि विश्लेषणमा के-कति प्रयासहरू भएका छन् ? ती प्रयासहरू कुन-कुन पक्षसँग सम्बद्ध छन् त्यसले भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा देखिएका त्रुटिहरूलाई कम गर्ने उपायहरू के के अपनाएका छन् ती सम्पूर्ण कुराका बारेमा जानकारी लिनको लागि सम्बन्धित कार्यको सर्वेक्षणको आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै त्रुटि विश्लेषणका प्रयासमा भएका कार्यहरूको अध्ययन गर्ने जमर्को गरिएको छ । यस सम्बन्धमा भए/गरेका पूर्व कार्यहरूको समीक्षा निम्नानुसार राखिएको छ :

- (क) विन्दु पौडेलद्वारा कक्षा ७ मा अध्ययनरत थारु भाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषा सिकाइमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०५८) प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त विषयको शोधकार्यमा छ कक्षा पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिकाइमा के कस्ता त्रुटिहरू, कमीकमजोरीहरू र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ इत्यादिका बारेमा उल्लेख गरेको छ ।
- (ख) यशोदा खड्काद्वारा पर्वत जिल्लाका कक्षा ८ मा अध्ययनरत गुरुङ भाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरूको एक अध्ययन (२०५९) अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । सो विषयको शोधकार्यमा उक्त कक्षा पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (ग) सीतादेवी भट्टराईद्वारा कक्षा ५ पूरा गरेका कुमाल भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिकाइमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६०) अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । सो विषयको शोधकार्यमा उक्त कक्षा पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (घ) शिवराम मरहड्याद्वारा चितवन जिल्लाका सरकारी विद्यालयहरूमा कक्षा ९ मा अध्ययन गर्ने थारु भाषी विद्यार्थीहरूले वर्णविन्यासका क्षेत्रमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६२) अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । सो विषयको शोधकार्यमा उक्त कक्षा पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (ङ) दिलिपकुमार सिंहद्वारा कक्षा ७ मा अध्ययनरत मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६४) शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त शोधकार्यमा कक्षा ६ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (च) भरतराज जोशीद्वारा कैलाली जिल्लाका कक्षा ४ मा अध्ययनरत थारु भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६६) अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । सो विषयको शोधकार्यमा उक्त कक्षा पूरा

गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।

- (छ) गोविन्दप्रसाद नेपालद्वारा कक्षा ५ पूरा गरेका दनुवारी भाषी विद्यार्थीले नेपाली वर्णविन्यास र पदसंगतिसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६६) अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । कक्षा ६ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (ज) रविन्द्रकुमार नेयोडद्वारा संखुवासभा जिल्लाका कक्षा ९ मा अध्ययनरत लिम्बु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६६) शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । शोधकार्यमा कक्षा ८ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (झ) शोभानन्द जोशीद्वारा कक्षा १० मा अध्ययनरत वैतडी भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६६) नामक शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त विषयको शोधकार्यमा कक्षा पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (ञ) पद्मा पौडेलद्वारा कक्षा ५ मा अध्ययनरत भाँगाडभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६६) शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त विषयको शोधकार्यमा कक्षा ४ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।
- (ट) टीकादेवी अधिकारीद्वारा खोटाङ्ग जिल्लाका कक्षा ५ मा अध्ययनरत तामाङ्गभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन (२०६६) नामक शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त शोधकार्यमा कक्षा ४ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दा रहेछन् र समाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।

१.६ शोधको औचित्य

नेपालका ६८ जिल्लामा छरिएर बसेका पिछडिएका आदिवासी जनजाति माभी जातिको अत्यधिक बस्ती सिन्धुली, मोरङ, रामेछाप, सिन्धुपाल्चोक र सर्लाही जिल्लामा छ । तर माभी भाषा बोल्नेको सङ्ख्या नेपालमा रामेछाप जिल्लामा नै बढी देखिन्छ । नेपाल सरकारले प्राथमिक तह (१-५) मा मातृभाषाबाट शिक्षा दिने निर्णय गरेतापनि माभीभाषामा प्राथमिक तहको शिक्षा दिने विद्यालयहरु संचालन नभएको अवस्था छ । प्राथमिक शिक्षा उमेर पुगेका माभीभाषी बालबालिकाहरुले दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषाकै माध्यमबाट शिक्षा लिनुपर्ने बाध्यता छ । यसरी कक्षा ५ उत्तीर्ण गरेका माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिहरुलाई क्रमिक न्यूनिकरण गर्दै शुद्ध प्रयोग गर्न सक्छन् भन्ने विषयमा यो शोधकार्य थालिएकाले यसको औचित्य स्वतः पुष्टिनेछ । मूलतः रामेछाप जिल्लाका राकाथुम, भीरपानी र पकरवास गा.वि.स. अन्तर्गत ६ ओटा विद्यालयका “कक्षा ५ (पाँच) उत्तीर्ण गरेका माभीभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिहरुको अध्ययन” प्रस्तुत गर्दा गर्ने कमीकमजोरी साथै सबल पक्षको पनि यस शोधकार्यले अध्ययन गर्ने भएकाले यसको औचित्य प्रष्ट गरिएको छ । भाषामा त्रुटि गर्ने व्यक्तिले स्वतःस्फूर्त तरिकाले आफ्ना ज्ञान र क्षमता समेत प्रदर्शन गर्न पनि सक्दैन । कुनैपनि विद्यार्थीमा अन्तर्निहित ज्ञान र क्षमता प्रदर्शित गरेर शुद्ध, स्पष्ट अभिव्यक्ति विकासका लागि त्रुटि विश्लेषणको आवश्यकता छ ।

त्रुटि विश्लेषण पद्धति सिकाइ प्रक्रियाको अध्ययन गर्ने एउटा महत्वपूर्ण पद्धति हो । त्रुटिको महत्व भाषाको कुनै एक पक्षमा मात्र सीमित हुँदैन । भाषाका विविध पक्षहरुमा यसको ठूलो योगदान छ । त्रुटि विश्लेषणले भाषा शिक्षणमा निम्न पक्षहरुमा अझ महत्वपूर्ण योगदान गरेको देखिन्छ :

- भाषा शिक्षणका उद्देश्यहरु निर्धारण गर्ने प्रक्रियामा
- पाठ्यक्रम निर्माण प्रक्रियामा
- पाठ्यपुस्तकहरुको सम्पादन प्रक्रियामा
- भाषा सिकाइ प्रक्रियामा
- शिक्षण प्रविधिको प्रयोग प्रक्रियामा

- शैक्षिक सामग्रीको समुचित प्रयोग प्रक्रियामा
- शैक्षिक मूल्याङ्कन प्रक्रियामा

प्रा.वि. तह माथिल्लो शिक्षाका लागि आधार तह हो। भाषालाई तल्लो तहदेखि नै स्तरीय रूपमा सिकाउनु पर्दछ । हाल विद्यार्थीहरूमा उचित किसिमले भाषाको शिक्षण गरिएको पाइँदैन । त्यसैले कक्षा ५ पूरा गरेका माथी भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा प्रशस्तै त्रुटिहरू गर्न सक्दछन् । विद्यार्थीहरूमा देखापर्ने यस्ता त्रुटिहरूलाई समयमा नै निराकरण गर्न सकिएन भने शैक्षिक दृढता ल्याउन सकिँदैन । विद्यार्थीहरूमा के-कस्ता कमजोरी कहाँ, किन, कसरी देखापर्दछन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउन यस्तो किसिमको अध्ययन र अनुसन्धान आवश्यक देखिन्छ । नेपाली भाषा नेपालको राष्ट्रभाषा हो । भाषा नै विचार विनिमयको प्रमुख माध्यम भएकाले मानिसले आफूले हासिल गरेको ज्ञान भाषाका माध्यमद्वारा अभिव्यक्त गर्दछ । नेपाली भाषा मातृभाषा त छँदैछ, यसका अतिरिक्त सम्पर्कको भाषाको रूपमा पनि जगजाहेर छँदैछ । सम्पूर्ण निकायमा सङ्लग्न व्यक्तिमा राष्ट्रभाषाको पर्याप्त ज्ञान हुनुपर्दछ । राष्ट्रभाषाको अभिव्यक्ति क्षमाताको लागि भाषिक शुद्धतामा समेत ख्याल गरिनुपर्दछ । भाषिक त्रुटिहरूको निराकरणले मात्र भाषा शुद्ध र स्पष्ट हुन्छ । कुनै पनि कुराको उचित निराकरणका लागि पहिले त्यसका त्रुटिका तत्वलाई फेला पार्न सक्नुपर्छ । त्रुटिका तत्वहरू फेला नपारी हामीले तिनबाट निस्कने नराम्रा परिणामहरूलाई हटाउनै सक्दैनौं । भाषिक सीप विकासको नविन र महत्वपूर्ण विषयका रूपमा आफ्नो पहिचान बोकी अघि बढेको विद्यार्थीहरूको सिकाई प्रक्रिया कुन गतिमा अगाडि बढिरहेको छ । त्यसकालागि सिकाइ महत्वपूर्ण मानिन्छ । त्रुटि विश्लेषणको कारणले शिक्षकलाई विद्यार्थीहरूले भाषिक लेखाइमा कहाँ ? कति ? र कुन किसिमकाका त्रुटि गर्दछन् । तिनीहरूको त्रुटि पक्षको प्रक्रियालाई हेरेर कुन कुरा कठिन रहेछ भन्ने पत्ता लगाउन सजिलो हुन्छ । यसैबाट सिकाइमा अपनाउनु पर्ने विधिका बारेमा समेत जानकारी प्राप्त हुन्छ । त्यसपछि के कस्तो शिक्षण विधिबाट सिकाइ भयो ? सिकाइमा के कस्ता अभावहरू खड्किए ? त्यसको पनि सङ्केत गर्ने हुनाले भाषा शिक्षाका सन्दर्भमा त्रुटिको महत्व ठूलो देखिन्छ ।

नेपाली भाषा एकातिर मातृभाषाका रूपमा प्रयोग गरिन्छ, भने अर्कोतिर दोस्रो भाषाका रूपमा व्यवहार गरिन्छ । यो भाषा सिक्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या पनि बढ्दै गएको छ । सिकाइमा आ-आफ्नो मातृभाषाको प्रभाव परेको हुन्छ । भाषा सिकाइमा विद्यार्थीले पहिलो भाषाबाट दोस्रो भाषा सिक्दा त्रुटि गर्दै जान्छन् र क्रमिक रूपमा त्रुटिको मात्रा कम गर्दै भाषा सिक्दै गएको हुन्छ । जुन भाषा विभिन्न पक्ष (रूपात्मक, अर्थगत, वाक्यात्मक तथा वर्णनात्मक, (पूर्ववत: २०४६ :४१-४२) तहमा हुन्छन् । भाषा शिक्षण सिकाइ र त्रुटि विश्लेषण एक अर्काका पूरक हुन् किनभने यी दुईमा एकको अनुपस्थितिमा अर्को अधुरो रहन्छ । त्रुटिका तत्व पत्ता लगाई शिक्षण के कसरी गर्ने ? भन्ने कुराको लागि समेत त्रुटि विश्लेषणको अध्ययनले ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ । शैक्षिक दृष्टिले नेपाली भाषाको त्रुटिहरूको अध्ययन क्षेत्रलाई दुई भागमा बाँडिएको छ (पूर्ववत, २०४१:२३) ।

१.७. शोधको सीमाङ्कन

यस शोधकार्यको क्षेत्र र सीमा निम्नानुसार रहेको छ :

- (क) यो शोधपत्र रामेछाप जिल्लाको राकाथुम गाउँ विकास समितिको कक्षा पाँचमा उत्तीर्ण माझीभाषी विद्यार्थीहरूको लुभु, कोथपे विद्यालय, भीरपानी गाउँ विकास समितिको शित्खा, डब्खा विद्यालय, पकरवास गा.वि.स.को रजगाउँ, पुछिघाटका ५ ओटा विद्यालयका ७/७ जना गरी जम्मा ३५ र एउटा विद्यालयमा ५ जना जम्मा ४० जना विद्यार्थीहरूको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा सीमित रहेको छ ।
- (ख) लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसम्बन्धी पक्षहरू समावेश हुने गरी जाँचका लागि प्रश्न बनाइयो । प्रश्नहरूको प्रकृति, उत्पादनात्मक र पहिचानात्मक दुवै खाले भएको र प्रायः सबैजसो प्रश्नहरू नेपाली भाषाका आधारभूत संरचनामा केन्द्रित रहेको पाइयो ।

१.८. सामग्री सङ्कलन विधि/अध्ययन

यो शोध अनुसन्धानको अध्ययनमा प्रश्नावली तयार पारी स्वतन्त्र लेखन विधिलाई समेत अपनाइएको, यसका लागि शोध निर्देशकसँग सल्लाह गरी नेपाली

भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा माभी विद्यार्थीहरूले गर्न सक्ने सम्भावित त्रुटि हुने खालका वचन, लिङ्ग, पुरुष, आदर समेट्ने गरी बहुवैकल्पिक तथा स्वतन्त्र वर्णन गर्नुपर्ने खालका प्रश्नावली तयार पारी विद्यार्थीहरूलाई बाँडिएको थियो । उक्त प्रश्नहरूलाई निश्चित समय निर्धारण गरी विद्यार्थीहरूलाई लेख्न लगाइयो । अध्ययन गर्दा रामेछाप जिल्लाको मूलतः माभी बस्ती रहेको पकरवास गा.वि.स.मा संचालित रजगाउँ मा.वि. का कक्षा ५ उत्तीर्ण सबै मातृभाषा माभी हुने विद्यार्थीहरू मात्र समावेश गरिएको सबै विद्यालयका जम्माजम्मी सबै गरी ४० विद्यार्थीहरू समावेश गरियो ।

साथै स्थलगत अध्ययन विधिको प्रयोग गर्दै प्राप्त सामग्रीहरूलाई पुस्तकालयीय विधि अपनाउँदै त्रुटि विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रश्नहरू जाँचका लागि उपयुक्त बनाउने प्रयासमा परामर्शदातासँग सल्लाह लिनुका साथै उक्त प्रश्नहरू कक्षा ५ उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूलाई दिई ती प्रश्नहरूको पूर्व परीक्षण गरिदा पाएको सल्लाह र पूर्व परीक्षालाई दृष्टिगत गरी प्रश्नहरूमा आवश्यक संशोधन गरी प्रश्न सामग्रीलाई अध्ययनको उपयोगी बनाइएकोछ । तत्पश्चात् माभी भाषी ४० विद्यार्थीहरूबाट प्रश्न सामग्री तयार पारिएको छ । प्रश्नोत्तर सामग्रीलाई संकलन गरिसके पश्चात् परीक्षणको लागि कुञ्जिका तयार गरी उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्ने कार्य गरिएको छ । उपरोक्त अनुसार परीक्षणको कार्य सम्पन्न भएपछि तालिकीकरण गरिएको, उनीहरूका त्रुटिहरूको तालिकीकरण अध्ययनभिन्न परेका प्रत्येक पक्ष भिन्नाभिन्नै देखेका तथ्यहरूको विवरण तल प्रस्तुत गरी अध्ययन विश्लेषण पश्चात् प्रतिवेदन तयार पारिएको छ ।

(क) प्राथमिक स्रोत

प्राथमिक स्रोत संकलन गर्ने क्रममा रामेछाप जिल्लाको माभी जातिको बढी बस्ती रहेको माभी भाषीकाका विद्यार्थीहरू र तिनीहरूलाई लेख्न दिइएको लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसम्बन्धी प्रश्नावली र बहुवैकल्पिक तथा स्वतन्त्र लेखनको उत्तरपुस्तिकालाई समेत प्रमुख रूपमा लिइएको छ ।

(ख) गौण स्रोत

यसमा त्रुटि विश्लेषणसँग सम्बन्धित विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू, यससँग सम्बन्धित शोध अध्ययनहरू, लेख, रचना, पुस्तक आदि तथा प्रश्नावली सोधिएका विद्यालयका

विषय शिक्षक, अन्य शिक्षक स्टाफ, प्रधानाध्यापक र सामाजिक कार्यकर्ताहरूको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । जसमध्ये माभी भाषा, जाति एक परिचय शीर्षकको पुस्तक प्रकाशक श्री धनबहादुर माभीको ठूलो देन छ । उक्त स्रोतका आधारमा पनि वर्णनात्मक विधि अपनाई त्रुटिहरूको विश्लेषण गरी यो शोध पत्र तयार पारिएको छ । जो यस प्रकार छ :

- (ग) स्वतन्त्र लेखन विधि
- (घ) स्थलगत अध्ययन विधि
- (ङ) पुस्तकालयीय विधि
- (च) पत्रपत्रिका ,लेख, रचना विधि
- (छ) वर्णनात्मक विधि

१.९. शोधको रूपरेखा

यस शोधकार्यको रूपरेखा निम्नानुसार रहेको छ ।

अध्याय एक	शोध परिचय
अध्याय दुई	त्रुटिको सैद्धान्तिक परिचय
अध्याय तीन	पहिचानात्मक प्रश्नको उत्तरमा पाइएका त्रुटि
अध्याय चार	उत्पादनात्मक उत्तर र स्वतन्त्र लेखनमा पाइएका त्रुटि
अध्याय पाँच	निष्कर्ष र सुझाव
	सन्दर्भ ग्रन्थसूची
	परिशिष्ट

अध्याय दुई

त्रुटिको सैद्धान्तिक परिचय

२. परिचय

भाषा शिक्षणका परिप्रेक्ष्यमा 'त्रुटिविश्लेषण' एक नवीन पद्धति हो । यसको महत्व भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा सन् १९७० को दशकदेखि बढ्न थालेको देखिन्छ । भाषा सिकाइ एउटा कठिन कार्य हो । जुनसुकै भाषा सजिलै र एकैचोटी सिक्न र सिकाउन सकिदैन । त्यसैले भाषा सिक्न जो कोहिले पनि धेरै थोर त्रुटि गर्ने गर्दछन् । भाषा मनोविज्ञानको वर्तमान खोजअनुसार भाषा सिक्दा गरिने त्रुटिहरूलाई स्वभाविक क्रियाकलापको रूपमा लिने गरिन्छ ।

त्रुटिविश्लेषण र भाषा शिक्षणको सम्बन्ध निकट रहेको हुन्छ । यी दुईमध्ये एकको अभावमा शिक्षण प्रक्रिया अधुरो हुन जाने सम्भावना हुन्छ । बालकले सुरुमा भाषा सिक्न प्रयत्न र भूलका क्रममा देखाउँछ । प्रत्येक त्रुटिमा सुधार गर्ने प्रयत्न गर्दै जान्छ, फलतः भाषा सिक्दछ । भाषा शिक्षणको सफलताका साथ सिक्ने प्रक्रियाको सङ्केतको रूपमा आफ्नो पहिचान गर्दै अघि बढेको त्रुटिविश्लेषणको अध्ययनले सिकारुले गर्ने त्रुटिको प्रक्रियालाई बुझी सही मार्गदर्शन गर्न समेत सहयोग पुऱ्याउँछ । जबसम्म शिक्षकलाई विद्यार्थीले गर्ने त्रुटिको प्रकृति थाहा हुँदैन तबसम्म शिक्षक विद्यार्थीहरूमा निहित कमजोरीहरूबाट अनभिज्ञ रहन्छन् । त्यसैले विद्यार्थीहरूमा त्रुटिहरू निराकरण गर्न गाह्रो पर्दछ । त्रुटिले भाषा सिकाइको प्रवृत्ति तथा प्रकृतिलाई सङ्केत गरेको हुन्छ । त्यसकारण भाषाका शिक्षकलाई विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको प्रकृति थाहा भएका खण्डमा उनीहरूलाई कुन-कुन कुरा सिक्न गाह्रो हुँदोरहेछ, सोको जानकारी प्राप्त गर्न सहयोग मिल्छ । यसबाट शिक्षकलाई भाषा सिक्दा कुन-कुन क्षेत्रमा के कस्ता त्रुटि गर्छन्, शिक्षण गर्दा कुन कुरालाई बढी ध्यान दिन जरुरी हुन्छ, भाषा सिक्दा के कस्ता कठिनाइ देखा पर्दछन् र निराकरणका लागि कुन तरिका र शिक्षण सामग्रीहरूको आवश्यकता पर्दछ, बुझी शिक्षण कार्य गर्न सहयोग पुग्छ । यसरी विद्यार्थीहरूको सिकाइ प्रक्रिया तथा प्रवृत्तिको जानकारीकासाथै शिक्षक स्वयम्का लागि पृष्ठपोषणको काम गर्दछ (अधिकारी २०५३: १०४) । हरेक समयमा गरिने कामकाजमा पनि गल्ती हुन जान्छ । कुनै पनि काम विना गल्ती सजिलै पूरा गर्न सकिदैन । धेरै गल्तीलाई सामना गरेपछि मात्र काममा सफलता प्राप्त गर्न सकिन्छ । भाषा सिक्ने क्रममा पनि भूलहरू अवश्य हुन सक्छन् । जुन व्यक्तिले भाषालाई स्वभाविक वातावरणमा सिकेको हुन्छ । त्यसले गल्ती गरेरै सिकिरहेको हुन्छन् । जुनसुकै अवस्थामा पनि त्रुटिविहीन भाषा सिक्न सकिदैन । त्रुटिलाई सफलताको द्योतक एवम् सिकाइ प्रगतिको सिंढी भनिन्छ ।

मानव समाजमा भाषाको आवश्यकता पर्दछ । भाषा विचार विनिमयको साधन हो । मान्छेको आफ्नो परम्पराद्वारा सिकेको पहिलो (मातृ) भाषा र पछि आर्जन गरेको (दोस्रो) भाषाको प्रयोगमा उत्तिकै मात्रामा त्रुटि गर्ने गर्दछ । यो स्वभाविक प्रक्रिया हो । त्रुटिविश्लेषणका लागि त्रुटि हुनु अपरिहार्य मानिन्छ, त्यसैले त्रुटिलाई

विद्यार्थीहरूको कमजोरी नठानी सिकाई प्रक्रियाको सङ्केतको रूपमा लिइन्छ । यसैले त्रुटि प्रत्येक भाषाका सिकाइ प्रक्रियाको सङ्केतको रूपमा लिइन्छ । यसले त्रुटिपरक दृष्टिले प्रत्येक भाषाका सिकाइ प्रक्रियाको अध्ययन गर्ने हुनाले प्रायोगिक साथै सैद्धान्तिक दृष्टिले अझ महत्व वढ्दै गएको छ ।

हाम्रो देश बहुभाषिक देश हो । हरेक समाजमा विभिन्न भाषिका भएका मानिसहरू हुन्छन् । सम्पर्कका साथै अन्य भाषिक समुदायमा निकटता वढाउनका लागि जोसुकैले पनि भाषा सिक्नु अपरिहार्य छ । भाषा लेख्य र कथ्य गरी दुई रूपका हुन्छन्, कथ्य भाषा बोलचालको सहज भाषा हो भने लेख्य भाषा पछि विकसित रूप हो । यो कृत्रिम हुन्छ । स्पष्ट हुन सक्तैन । लेख्य भाषाको प्रयोगले मात्र भाषिक प्रयोगमा के-कस्ता त्रुटिहरू हुन्छन् भनेर केलाउन सकिन्छ । त्यहाँ मूलआधार प्रयोग पक्ष रहेको हुन्छ । नेपाली भाषा सम्पर्कको भाषा मानिने हुनाले यसका प्रयोगमा धेरै त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । हाम्रो समाजमा प्रयोग पक्ष रहेको हुन्छ भने कसैको लागि दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली बोल्नेहरूले बढी त्रुटि गरेको पाइन्छ, सो कुरा लेख्य रूपमा व्यक्त गरिँदा थाहा पाउन सकिन्छ । जसलाई त्यति अस्वभाविक मान्न सकिँदैन किनकि पहिलो भाषाको प्रयोगको प्रभावले दोस्रो भाषा सिकाइमा अप्रत्यक्ष असर पारेको हुन्छ ।

समयको परिवर्तनसँगै राष्ट्रिय आवश्यकता, आकाङ्क्षा र मान्यताहरू पनि स्वभावतः परिवर्तन हुँदै आउँछ । समयानुसार शिक्षाको कार्य पनि बदलिँदै जान्छ । त्यसैले गर्दा विभिन्न समयमा पाठ्यक्रमलाई संशोधित गरी नयाँ पद्धतिअनुरूप अध्ययन-अध्यापन गर्न थालिएको देखिन्छ । नेपालको विद्यालय तहमा भाषा पाठ्यक्रमलाई हेर्दा प्राथमिक स्तरमा भाषाका चार पक्ष (भट्ट २०४२:८) । सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइको सीप हासिल गराउने उद्देश्य राखिएको पाइन्छ । यस्ता पक्षको विकासका लागि लेखाइ विश्लेषणबाट त्रुटिको पूर्ण ज्ञान लिन सकिन्छ । त्यसैगरी मा.वि.तहमा सामान्य भाषिक सीप विकासमा जोड दिएको पाइन्छ । उच्च तहमा विद्यार्थीहरूले भाषिक सफलता प्राप्त गर्नका लागि तल्लो तहदेखिनै भाषाको गहन अध्ययनको आवश्यकता पर्दछ । भाषामा स्तरीयता कायम गर्नका लागि भाषा त्रुटिविहीन हुनुपर्छ । त्यसका लागि त्रुटि विश्लेषणको अध्ययन आवश्यक देखिन्छ ।

त्रुटि विश्लेषण आधुनिक भाषाविज्ञानबाट प्रभावित धारणा हो । आधुनिक भाषा विज्ञानका सम्प्रदायमा संरचनावादी धारणा अनुसार त्रुटिले भाषा सिक्ने र सिकाउने तरिकाले ज्ञान दिन्छ । त्रुटि विश्लेषण भाषा शिक्षणका विविध विधि (प्रस्तावित, निराकरणात्मक र संज्ञानात्मक) हरूसँग निकट रहेको देखिन्छ । संज्ञानात्मक पद्धतिमा भाषालाई व्यवस्थाका रूपमा बुझ्न र संज्ञा प्रोत्साहित गर्दछ (अधिकारी २०४६:८८) । भाषालाई व्यवस्थित रूपमा प्रयोग गरेका छ, छैन भन्ने कुरा प्रयोगका आधारमा प्राप्त हुने हुनाले यसलाई प्राप्त तथ्यले स्पष्ट पार्दछ ।

त्रुटिहरु धेरै किसिमका हुन्छन् कुनै पनि विद्यार्थीले एकै किसिमको त्रुटि मात्र गर्दैन । विभिन्न व्यक्तिले भाषा सिक्ने क्रममा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरु गर्ने गर्दछन् । अध्ययनमा सजिलो होस् भन्ने हेतुले सम्पूर्ण त्रुटिहरुलाई विभाजन गरी अध्ययन गर्न लाभदायिक देखिन्छ । विभिन्न भाषा विदहरुले हुँदाहुँदै प्रकृतिमा त्रुटिहरुलाई विभाजन गरेको पाइन्छ । एकातिर त्रुटिलाई भाषिक एकाइका आधारमा देखाउन सकिन्छ भने अर्कोतिर यिनलाई सिकाइप्रक्रिया त्रुटिगत प्रकृतिका आधारमा औल्याइन्छ । त्रुटिहरुको अध्ययन केवल शिक्षक शिक्षार्थीहरुका लागि तथा पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तकहरु निर्माणका लागि मात्र नभई मानक भाषाप्रति सचेत प्रयोक्ताहरुका लागि पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण हुनजान्छ ।

२.१ भाषिक एकाइका दृष्टिले उच्चारणगत त्रुटि

वर्ण र वर्णहरुको उच्चारण विन्याससँग सम्बन्धित त्रुटिहरु हुन्छन् । यसमा धेरै जसो त्रुटिहरु वर्णहरुको उच्चारणसँग सम्बन्धित भएपनि केही त्रुटि चाहिँ वर्णहरुको गुच्छ, अक्षर संरचना र शब्दको उच्चारणका आधारमा हुन्छ ।

जस्तै : सघोष वर्ण अघोष भई उच्चारित हुने : (लोकने -लोगने, सतस्य -सदस्य)

२.२ लिपिजनित तथा वर्णविन्यासगत त्रुटिहरु

लेखाइमा लिपिको बनोट तथा आकार-प्रकार नसक्दा पनि त्रुटि हुन्छ । साथै परम्परागत तथा प्रचलित वर्णमालामा एउटै उच्चार्य वर्णको प्रतिनिधित्व गर्ने एक भन्दा बढी लिपि चिन्हहरु भएमा छनोटका अन्योलताका दृष्टिले गर्दा (ऋ-रि, कृ-कि, इ-ई आदिमा) त्रुटि उत्पन्न हुन सक्छ ।

वर्णविन्यास : ए, का लागि य, को प्रयोग हुने भएको/भयेको, आयछन्/आयेछन् आदि त्रुटि हुन सक्दछन् ।

२.३ रुपगत त्रुटिहरु

शब्दहरुको रुपायन (रुपावली) र व्युत्पादन-उपसर्ग र प्रत्ययहरुद्वारा शब्दहरुको निर्माण सम्बन्धी त्रुटिहरुलाई रुपगत त्रुटि मानिन्छ । वर्तमानकालिक बहुवचनको अकरण रुप 'नन्' को स्वरयुक्त न, लोप भएर प्रयोग हुने जस्तै : बन्दैन् (वन्दैनन्) भन्दैन् (भन्दैनन्) आदि ।

२.४ पदावलीगत त्रुटिहरु

एकभन्दा बढी शब्दद्वारा बनेको शब्द भन्दा माथिल्ला संरचनालाई लिइएको छ । यस्ता शब्दसमूह वा पदावलीहरुमा सङ्गति सम्बन्धी र केही अन्य त्रुटि पनि फेला पर्छन् –बहुवचनमा विशेष्यका साथै विशेषणमा सङ्गति नमिल्ने :

सुकेको हाँगोहरु (सुकेका हाँगाहरु) ।

२.५ वाक्यगत त्रुटिहरु

कर्ता र क्रियापद विशेषण-विशेष्य, पदक्रमकासाथै वाक्यगत जटिलताबाट देखापर्ने त्रुटिहरुलाई यसमा लिन सकिन्छ, जस्तै :

- वाक्यका कर्ता र क्रियापद, विशेष्य र विशेषणकाबीच सङ्गति नमिल्नु :

उनीहरु ले धेरै पढेको छन् । रुखहरु अग्लो छन् ।

२.६ अर्थगत त्रुटिहरु

अर्थको अन्विति नमिल्नु प्रयुक्त शब्दहरुमा विरोधाभाष तथा अस्वभाविकता देखिनु आदिलाई अर्थगत त्रुटिमा राख्न सकिन्छ ।

शब्दहरुका बीच अर्थ सन्निधान, सहप्रयोग नमिल्नु :

तीन टुक खाद्यान्न प्रस्थान गरे ।

२.७ सङ्कथनगत त्रुटि

वाक्यभन्दा माथिल्लो भाषिक एकाइसँग सम्बन्धित त्रुटिलाई सङ्कथनगत त्रुटि भन्न सकिन्छ । तसर्थ यस्ता त्रुटिहरु वाक्यान्तरिक नभई अन्तर्वाक्यीय प्रकृतिका

हुन्छन् । सर्वनाम, आदरार्थी, काल र पक्ष आदिका प्रयोगमा यस किसिमका त्रुटिहरू देखिन्छन् ।

–देवकोटा, आधुनिक नेपाली साहित्यका ठूला कवि हुन् ।

उहाँले धेरै कृतिहरू लेख्नु भएको छ ।

२. ८ सिकाइ प्रक्रियागत त्रुटिहरू

त्रुटिहरू भाषाको सिकाइ प्रक्रियाका प्रतिबिम्ब हुन्छन् । तसर्थ यिनभित्र सिकाइ प्रक्रियाको प्रकृति एवम् प्रवृत्ति पहिल्याउन सकिन्छ ।

२.८.१ अपूर्ण सिकाइगत त्रुटि

यस्ता त्रुटिहरूले सिकाइ अपूर्ण र विकासशील अवस्थामा रहेको जनाउँदछन् । उक्त स्थितिमा सिकाइ घटित भइरहेको सङ्केत मिल्छ । शिक्षार्थी भाषा सिकाइका क्रममा पूर्णता प्राप्त नगरी आंशिक सिकाइकै चरणमा रहेको हुन्छ ।

–उसले चिठी लिख्यो ।

–तिम्रो किताब म पुगाउँला ।

२.८.२ अति सामान्यीकरणगत त्रुटि

नियमका सीमा भन्दा बाहिर गएर पनि नियम लगाउन खोज्दा कतिपय त्रुटिहरू भएका भेटिन्छन् । खास परिवेशमा कुनै नियमले काम गरेको हुन्छ । त्यस परिवेशभित्रका सबै स्थलमा उक्त नियमको सामान्यीकरण हुन सक्छ तर सो परिवेशको सीमा नाघेर नियमको सामान्यीकरण हुन थालेका त्रुटिहरू घटित हुन थाल्छन्, यसैलाई अति सामान्यीकरणगत त्रुटि भनिन्छ ।

भण्डै –(भन्डै), सञ्चै (सन्चै) र भाञ्जा (भान्जा)

२.८.३ सरलीकरण गत त्रुटि

भाषा सिकाइको प्रारम्भिक प्रक्रिया हो । कुनै पनि भाषा को सिकाइका क्रममा शिक्षार्थीले सरलीकरण युक्तिको उपभोग गरेको हुन्छ । भाषामा कामचलाउ सम्प्रेषण क्षमता हासिल गर्न उसलाई यस्तो युक्तिबाट ठूलो मद्दत मिल्नु सरलीकरणमा आधारित हुन्छन् ।

–मैले पढ्यो ।

–हामीले सिनेमा हेऱ्यो ।

२.८.४ श्रोत त्रुटिहरु

शिक्षार्थीहरुले त्रुटि गर्ने कारणहरुमध्ये एउटा प्रमुख कारण उनीहरुको भाषिक पृष्ठ भूमिलाई मानिन्छ । दोश्रो भाषा वा भाषिकाको सिकाइमा पहिलो भाषा वा भाषिकाको प्रभावबाट यस्ता त्रुटिहरु देखापर्दछन् । यसमा उच्चारणगत, रूपगत, वाक्यगत र अर्थगत आदि विभिन्न हुन सक्छन् ।

२.८.५. स्वरूपगत त्रुटिहरु

बाह्य स्वरूपका आधारमा पनि त्रुटिहरुलाई देखाउन सकिन्छ । यस्ता त्रुटिहरुमा लोप र थपोटसम्बन्धी त्रुटिहरु विशेष उलेख्य छन् :

जस्तै: लोप:

–मासचिव, माराजा, समति , राष्ट्र, तुरुन्त , थपोट

–इतिहाँस, हाँसिल

२.८.६ जटिलगत त्रुटिहरु

वाक्यमा प्रयुक्त एकअर्का बीचको अन्तरसम्बन्ध र तिनको बलाबलले गर्दा आइपर्ने जटिलताले पनि केही त्रुटिहरु उत्पन्न हुने देखिन्छन् । यस्ता त्रुटिहरु नेपाली भाषाका सामान्य शिक्षार्थीमा मात्र नभई प्रौढ प्रयोक्ता तथा लेखकहरुमा पनि छतैकतै भरिन्छन् । सरल किसिमको संरचनामा देखिने त्रुटिहरु भन्दा दोहोरो सम्बन्धले गर्दा जटिल बनेका भाषिक एकाइहरुका बीच सङ्गतिको छनौटमा हुने अन्योलबाट पनि त्रुटिहरु घटित हुन पुग्छन् । जस्तै: सभापति को पदमा उनलाई छानिए । (सभापतिको पदमा उनलाई छानियो) ।

२.८.७ अव्यवस्थित त्रुटि

भाषा शिक्षणमा कुनै पनि विद्यार्थीहरुले दोश्रो भाषा सिक्ता यस्तो प्रकारको त्रुटि गर्ने गर्दछन् : जस्तै :

२.८.८ व्यवस्थित त्रुटि

यो त्रुटि एउटा विद्यार्थीले मात्र होइन त्यस समूहमा भएका अन्य विद्यार्थीहरूले पनि गरेको पाइन्छ । कुनै एउटा विद्यार्थीहरूले एकै किसिमको त्रुटि सधैं दोहोर्याउने हुन्छन् यस्ता त्रुटि नै व्यवस्थित त्रुटि हुन् । भाषा शिक्षण कार्यक्रममा यस किसिमका त्रुटिको महत्व बढी हुन्छ । यस किसिमको त्रुटि लाई शिक्षकले अधि बढाउन उपयुक्त हुन्छ ।

२.८.९ उत्तर व्यवस्थित त्रुटि

यस किसिमको त्रुटिलाई असावधानीगत त्रुटि पनि भनिन्छ । यो त्रुटि भाषिक प्रयोगको एकाइबाट हुने गर्दछ । जानेर पनि विद्यार्थीहरूले कुनै न कुनै त्रुटि गर्न पुग्छन् । भाषा सिकाइमा अवरोध आइ व्यवहारिक कारणबाट उपेक्षित वातावरण भन्दा पर पुगी भाषा सिकाइको पूर्ण उपभोग गर्न नसक्ने स्थितिमा पुगेपछि यस्ता त्रुटि देखिन सक्छन् । विद्यार्थीको सावधानीबाटै त्रुटिहरू निराकरण गर्न सकिन्छ ।

यसरी सामान्य त्रुटिहरूलाई विभिन्न व्याख्या गरिए पनि व्यवस्थित वा नियमित त्रुटि नै सबै भन्दा महत्वपूर्ण त्रुटि हो । भाषाको सिकाइ क्रममा विभिन्न कारणले यस्ता त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । एउटै व्यक्तिले धेरै ठाउँमा जुन किसिमको त्रुटि वारम्बार गरेको छ, त्यस्तो त्रुटि नियमित-व्यवस्थित) त्रुटि हो । यस्तो त्रुटि समूहले नै गर्ने हुनाले शिक्षकले सजिलै त्यस्ता त्रुटिहरूको निराकरण गर्न सक्छन् । नियमित त्रुटिहरूले समिति निविष्टका आधारमा भएका गलत सामान्योकरण वा अन्य निश्चित स्थितिलाई जनाउँदछन् (अधिकारी, २०५३:११२) ।

विभिन्न समयमा पाठ्यक्रमलाई नयाँ र परिमार्जित गरेर नयाँ पद्धतिअनुसार अध्यापन गर्दा गराउँदा विभिन्न तहमा अध्ययन गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्यसंरचनामा प्रशस्तै त्रुटिहरू गरेका गरेका देखिन्छन् । प्राथमिक विद्यालयहरू (कक्षा ५ पूरा गरेका) तहका माभीभाषी विद्यार्थीहरूले राम्रोसँग नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा हुने त्रुटिहरूको ज्ञान प्राप्त गरेमा माथिल्लो तहका लागि सफलताको ढोका उघारिने मात्र होइन मातृभाषा माभी भएर पनि नेपालीको शुद्ध अभिव्यक्ति प्रदान गर्न सक्ने विद्यार्थी निर्माण गर्नु व्यवहारका लागि समेत नितान्त आवश्यक हुन आएको छ । त्यसैले कक्षा ५ उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटि पहिल्याउनु, त्रुटिहरूलाई वर्गीकरण र

त्यस्ता त्रुटिहरुको निराकरणको लागि सहयोग पुऱ्याउन समेत सुझाव पेश गर्नु यस शोधपत्रको उद्देश्य हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र रामेछाप जिल्लाअन्तर्गतका पकरवास गा.वि.स. को श्री भिमेश्वर मा.वि रजगाँउ, भिरपानी गा.वि.स.को सुनकोशी प्रा वि. डब्बा, श्री जखनीस्थान प्रा.वि. शित्खा, राकाथुम गा.वि.स.को जलदेवी प्रा. वि. कोथपे र प्रा. वि. लुभुँ गरी जम्मा ६ ओटा विद्यालयका विद्यार्थी र शिक्षकहरूसँग प्रत्यक्ष सम्पर्क गरी यो शोधपत्रलाई तयार पारेको छ ।

खासगरी यो छ ओटै विद्यालयस्थित समुदायमा मातृभाषा माझी मै एकरूपता पाइएन, फरक-फरक स्थानमा फरक मातृभाषाको प्रयोग भएको भेटियो तर नेपाली रूपान्तरणमा भने एकरूपता पाइयो । माइती, मावली, चेलीबेटी लिन दिने क्रममा नै होला नेपाली कै लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरार्थी आदिमा भने एकै किसिमको पाइयो । यिनीहरु नेवारी भाषाबाट प्रभावित भएको आभाष हुन्छ ।

अध्याय तीन

पहिचानात्मक प्रश्नका उत्तरमा पाइएका त्रुटिहरू

३.१ पहिचानात्मक प्रश्नका उत्तरमा पाइएका त्रुटिहरू

यस अध्यायमा नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा माफीभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनका लागि दिइएको पहिचानात्मक प्रश्नहरूको जाँचबाट प्राप्त सामग्रीहरूको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

माफीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्यसंरचनामा गर्ने सम्भाव्य त्रुटिको अध्ययनका लागि वचनसम्बन्धी पहिचानात्मक प्रश्नहरू सोधिएका थिए । कुल ६० जना विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोध्ने लक्ष्य राखिएको भएपनि ५ वटा विद्यालय ७, ७ जना र एउटा विद्यालयमा ५ जना विद्यार्थी मात्र समावेश गर्न सकियो । त्यसैले कुल ४० जना विद्यार्थीहरूलाई सोधिएका प्रश्नहरूमध्ये नमुनाको रूपमा तल उल्लेख गरिएको छ:

तलका शब्दहरूलाई बहुवचनमा परिवर्तन गर :

जस्तै :-मानिस - मानिसहरू

यस्तैखाले १० वटा प्रश्नहरू सोधी प्राप्त उत्तरका आधारमा तपसिलबमोजिम तालिका निर्माण गरिएको छ ।

३.२ वचन गत त्रुटि

तालिका नं. १

विद्यार्थी संख्या	ठीक उत्तर	बेठीक	कैफियत
२२	१०	×	
१०	८	२	
८	९	१	

प्रस्तुत तालिका नं. १ लाई अध्ययन गर्दा कुल ४० जना विद्यार्थीहरू मध्ये २२ जना विद्यार्थीहरूले सही जवाफ दिएको पाइयो । ८ जना विद्यार्थीहरूले ९ वटा प्रश्नको सही जवाफ दिएका छन् भने १० जना विद्यार्थी हरूले केवल ८ प्रश्नहरूको मात्र सही

जवाफ दिएका छन् । माभी भाषी कक्षा ५ उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूले गरेका वचन सम्बन्धी त्रुटिहरू यस प्रकार छन् ।

भएको	हुनुपर्ने
ट्यो -ट्योहरू	तिनीहरू
केतो- केतोहरू	केटाहरू
चरो - चरोहरू	चराहरू
ऊ- उहणु	उनीहरू

यसरी मातृभाषाको प्रभावका कारण होला घरायसी बोलीचाली र व्यवहारिक प्रयोगमै माभीभाषी विद्यार्थीहरू वचनको सही प्रयोग गर्न शतप्रतिशत ठीक रहेको पाइएन । उनीहरूमा 'हणु' प्रयोग गरेमा बहुवचन हुने भन्ने छाप परेको पाइयो । यसो हुनुको कारण कक्षा शिक्षकले एकवचनबाट बहुवचन बनाउँदा 'हरु' लगाउनुपर्छ भनी सैद्धान्तिक ज्ञान दिइएको तर आगमन विधिबाट प्रयोग पक्षलाई ध्यान कम दिइएको हुन सक्छ ।

३.३ लिङ्गगत त्रुटि

यसमा लिङ्गसम्बन्धी १० वटा पहिचानात्मक प्रवृत्तिका प्रश्नहरू सोधिएका थिए । तलका उदाहरणहरूमा दिए जस्तै गरी खाली ठाउँमा ठीक शब्दहरू लेख ।

जस्तै: बहिनी विद्यालय जान्छे ।

भाइ विद्यालय जान्छ, जस्ता प्रश्नहरू सोधिएकोमा ४० जना माभीभाषी विद्यार्थीहरू सबै उत्तर लेख्न प्रयास गरेका छन् । जसको तालिका र तालिकाले देखाएको विवरण निम्नअनुसार गरिएको छ ।

तालिका नं. २

विद्यार्थी सङ्ख्या	ठीक उत्तर	बेठीक उत्तर	कैफियत
१३	१८	१	
११	९	×	
११	७	२	
४	६	३	
१	२	७	

कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूलाई लिङ्गसम्बन्धी ९ वटा प्रश्नावली तयार पारी सोधिएकोमा ११ जना विद्यार्थीहरूले सबै प्रश्नहरूको सही जवाफ दिन

सफल रहेको पाइयो, १३ जनाले १८ ओटा प्रश्नको सही जवाफ दिएको पाइयो भने ४ जना विद्यार्थीहरूले ६ प्रश्नको सही जवाफ दिएको पाइयो । यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने मातृभाषा माझी भएर पनि दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने माझी विद्यार्थीहरूमा लिङ्गसम्बन्धी राम्रै जानकारी भएको, वाक्य गठनमा लिङ्गको प्रयोग सन्तोषजनक रूपमा गर्न सफल भएको पाइयो भने मध्यमस्तर र निकै कमजोर पनि नभेटिएको होइन । लिङ्गसम्बन्धी भेटिएका केही प्रमुख त्रुटिहरू यस प्रकार पाइएका छन् ।

भएको

हुनुपर्ने

दुइटा केता आयो ।

दुइटा केटा आए ।

कान्छी छोणी पर्छ ।

कान्छी छोरी पढ्छे / पढ्छिन् ।

यसरी दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्ने माझीभाषी विद्यार्थीहरूले लिङ्गको सही प्रयोग भएको कम पाइयो । मातृभाषाको प्रभावको कारण घरायसी प्रयोगमै त्रुटि रहेको र विद्यालयम पनि यो नहटिसकेको अवस्थाको कारण यसो भएको हुनु पर्छ ।

३.४ छ्यास्मिसे रूपमा भेटिएका वचनगत त्रुटि

यस प्रश्नमा माझीभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटि पहिचान अझ हुनसकोस भनी प्रश्न हरु वचनगत मा पनि छ्यास्मिसे रूपमा सोधिएका थिए । मानव तथा मानवेत्तर दुवै पक्ष समेटिएको थियो । प्रश्नहरू ८ वटा थिए । एउटा उदाहरण समेत दिइएको थियो ।

तालिका नं. ३

विद्यार्थी संख्या	ठीक उत्तर	बेठीक उत्तर	कैफियत
४	८	×	
१४	७	१	
१४	६	२	
५	५	३	
२	४	४	
१	२	६	

प्रस्तुत तालिकालाई अध्ययन गर्दा वचनसम्बन्धी ८ वटा प्रश्नहरू छ्यास्मिसे रूपमा सोधिएकोमा मात्र ४ विद्यार्थीहरूको सबै प्रश्नहरूको सही जवाफ दिएको १४ जना विद्यार्थीहरूले ७ वटा प्रश्नहरूको सही जवाफ दिएको १४ जनाले ६ प्रश्नको ५ जनाले ५ वटा प्रश्नको २ जनाले ४ वटा प्रश्नको सही जवाफ पाइयो तथा १ जनाले भने २ वटा प्रश्नको मात्र सही जवाफ दिएको बाँकी सबैमा त्रुटि पाइएको थियो । भेटिएका त्रुटिहरू तपसिलमा रहेका छन् ।

भएको

सुन्तलाका रुख हरु लय्यो ।

केतो हाँसे ।

केताहरु हाँसिन ।

श्यामका भाइहणु आएछ ।

हुनुपर्ने

सुन्तलाका रुखहरु लडे ।

केटो हाँस्यो ।

केटाहरु हाँसे ।

श्यामका भाइहरु आए ।

यसरी कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूले मानवीय र मानवेत्तर को पदसङ्गतिमा पनि त्रुटि गरेको पाइयो । बहुवचन कर्ता पद रहेको अवस्थामा पनि एकवचन सुहाउँदो क्रियापदको प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको भेटियो । खासगरी र लाई त उच्चारण गर्ने, त लाई र उच्चारण गर्ने तथा र लाई ण प्रयोग गर्ने ढ, ण लाई र उच्चारण गर्ने गरेको भेटियो। माथि उल्लेखित उदाहरणबाट यही कुरा स्पष्ट हुन्छ । मातृभाषाको प्रभावका कारण घरायसी प्रयोगमा यस किसिमको प्रयोग हुने गरेकाले विद्यालय स्तरको परीक्षाहरूमा पनि यस्ता त्रुटिहरू गरेको हुन सक्छ ।

३.५ लिङ्गगत त्रुटि

यसमा लिङ्गसम्बन्धी त्रुटिको पहिचानको लागि बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू सोधिएका थिए । प्रश्नको स्वरूप यस्तो थियो ।

तलका कोष्टकमा दिइएका मध्ये मिल्दो शब्द प्रयोग गरी वाक्य पूरा गर ।

हामी सबै नेपाली(हुँ / हो / हौं)

तालिका नं. ४

विद्यार्थी सङ्ख्या	ठीक उत्तर	बेठीक उत्तर	कैफियत
९	१०	×	
८	७	३	
११	८	२	
८	८	२	
२	६	४	
१	५	५	
१	३	-	खाली छोडेको

प्रस्तुत बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू दिई सही जवाफ छान्न लगाइएकोमा थुप्रै त्रुटिहरू भेटिएका छन् । ९ जना विद्यार्थीहरू सबै प्रश्नको सही जवाफ दिन सफल भएका छन् । ८ जनाले ७ प्रश्नको सही जवाफ, ८ र ११ जना जनाले क्रमशः ८/८ प्रश्नको सही जवाफ, २ जनाले ६ प्रश्नको सही जवाफ, १ जनाले ५ प्रश्नको सही जवाफ र अन्त्यमा १ जनाले ३ प्रश्नको सही जवाफ र बाँकी विद्यार्थीले खाली छोडेको पाइयो । यसमा भेटिएका त्रुटिहरू यस प्रकार छन्:

भएको

उनले भाषण सुन्यो ।

सुकेको रुख लरे ।

टी भाराहरू फुट्यो ।

हामी सबै नेपाली हुँ ।

हुनुपर्ने

उनले भाषण सुने ।

सुकेको रुख लड्यो ।

ती भाँडाहरू फुटे

हामी सबै नेपाली हौं ।

मीराले गीत गाउँछ ।

मीराले गीत गाइन् ।

गाईले दुध दिन्छिन् ।

गाईले दुध दिन्छ ।

बहिनी विद्यालय जान्छ ।

बहिनी विद्यालय जान्छिन् ।

यसरी मातृभाषा आफ्नो आमाको काखमा सिकेको हुनाले यो बालकले समाजमा जन्मी हुर्केर अनुभव गरेको पहिलो भाषा हो । त्यसैले यसलाई सामान्यतः आफ्नो जाति, धर्म, वर्ग समाज सबै पक्षको प्रभावले पदसङ्गतिमा धेरै त्रुटि गरेको हुन सक्छ । नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरूबाट मातृभाषाकै प्रभावका कारण यस्तो त्रुटि गरेको हुन सक्छ ।

३.६ आदरार्थीसम्बन्धी त्रुटि

कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूको आदरार्थी प्रयोगको स्थिति पहिचान गर्न यसमा आदर, मध्यम आदर, उच्च आदरसमेत प्रयोग गर्न सकिने १० प्रश्नहरू सोधिएको थियो । सजिलो होस् भन्ने अभिप्रायले एउटा उदाहरण समेत प्रस्तुत गरिएको थियो ।

तालिका नं. ५

विद्यार्थी सङ्ख्या	ठीक उत्तर	बेठीक उत्तर	कैफियत
ढ	ज्ञ	×	
ड	ढ	ज्ञ	
ज्ञज्ञ	ड	द	
ड	ठ	घ	
द	ट		४ खाली
ज्ञ	छ	द	३ खाली

आदरार्थीसम्बन्धी प्रस्तुत तालिकाअनुसार शतप्रतिशत ठीक प्रयोग गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ९ जना रहेको पाइयो । ८ जना विद्यार्थीले ९ ओटा, ११ जना विद्यार्थीले ८ ओटा, ८ जनाले ७ ओटा, २ जनाले ६ ओटा र बाँकी ४ ओटा खाली छाडेको र १ जनाले ५ ओटा प्रश्नको सही जवाफ लेखी २ बेठीक तथा अरु ३ ओटा खाली छाडेको पाइयो । खाली छाडेका प्रश्नहरू प्रायः उच्च आदरार्थीसम्बन्धी रहेका

थिए । तुलनात्मक हिसाबले हेर्दा अन्य प्रश्नहरूमा बेठीक भएपनि सबै प्रश्नहरू समाधान गर्ने प्रयास गरिएको पाइयो । तर आदरार्थी त्यसमा पनि उच्च आदरार्थी प्रयोगमा धेरै सङ्ख्यामा खाली पाइएकोले उनीहरूको यो पक्ष कमजोर रहेको हुनसक्ने अनुमान रहेको छ । प्राप्त त्रुटिका केही उदाहरण तल प्रस्तुत गरिएको छ :

हदुर हुकुम बक्सियोस् ।

हजुर हुकुम बक्सियोस् ।

टी मेरा काका हुनुहुन्छ ।

उहाँ मेरा काका हुनुहुन्छ ।

बुइनी विद्यालय जान्छु ।

बहिनी विद्यालय जान्छिन् ।

टपाइँ कटिबेला पाल्नुभयो ?

तपाई कतिबेला पाल्नुभयो ?

उसको नजर गरिबक्सदैछ ।

उहाँले नजर गरिबक्सन्छ ।

उ मोतो छस् ।

तँ मोटो छस् ।

यसरी दोश्रोभाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरूको निम्न, मध्यम, उच्च, तीनवटै आदरार्थी सम्बन्धी त्रुटिहरू पाइएका छन् । आफ्ना पारिवारिक पृष्ठभूमिमा आदर सम्बन्धी जे जस्तो प्रयोग भएको छ, सोही अनुसार उनीहरूले विद्यालयमा पनि आदरको प्रयोग गरेको हुनसक्छ । यसरी प्राप्त जाँच सामग्रीलाई आधार मानेर हेर्दा कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूक आदर सम्बन्धी त्यसमा पनि उच्च आदरको प्रयोगमा भने त्रुटि पाइएको छ । उनीहरू उच्च आदरार्थीको प्रयोग गर्न असमर्थ रहेको तथ्य उनीहरूलाई सोधिएको प्रश्नहरूमा खाली छाड्नुबाट स्पष्ट हुन आउँछ । उनीहरूको परिवारमा, समाजमा यस किसिमको आदरार्थीको प्रयोग नभएकोले जे जति प्रयोग भएको छ, सोधिएअनुसार मात्र प्रयोग गरेको हुन सक्छ ।

३.७ लिङ्ग,वचन, पुरुष, आदरका छ्यासमिसे पहिचानात्मक प्रश्नहरूका उत्तरमा पाइएका त्रुटि

यहाँ समावेश गरिएका प्रश्नहरू बहुवैकल्पिक ढाँचामा सोधिएको साथै मानव र मानवेत्तर दुवै खाले गरी १० प्रश्नहरू सोधिएका थिए ।

तालिका नं. ६

विद्यार्थी सङ्ख्या	ठीक उत्तर	बेठीक उत्तर	कैफियत
४	९	१	
८	८	२	
१३	७	३	
७	६	४	
४	५	५	
२	४	६	
२	३	७	

प्रस्तुत तालिकाको प्रश्नमा लिङ्ग,वचन, पुरुष, आदर सबै पक्षलाई समेटिएकोमा विद्यार्थीहरूबाट अपेक्षित जवाफ प्राप्त हुन सकेन कुन तहका व्यक्तिलाई कुन आदरार्थी प्रयोग गर्ने भन्ने जानकारी विद्यार्थीहरूमा भेटिदैन । फलतः उच्च आदरार्थी प्रयोग गर्नु पर्नेमा अध्ययन तहको आदरार्थीको प्रयोग गरेको पाइन्छ भने अनादरार्थी वा निम्न आदरार्थीको प्रयोग पनि सही ढङ्गले गरेको पाइएन । त्यसै गरी सबै पक्षलाई समेटिएको छ्यासमिस् प्रश्नावलीमा वचनगत त्रुटिहरू पनि प्रशस्तै पाइयो । अध्ययनका क्रममा फेला परेका केही त्रुटिहरू तपशिलमा छन्:

भएको

तिनीहरु घरै बस्छ ।

रामको चार वटा भाइ छ ।

मेरो घरहरु सेतो छ ।

मेरो कक्षेमा १० जना साथी छ ।

कालो भैसी चर्दैछ ।

तिमी मीठा कुणा गण्छ ।

तिमी खुब पढिबक्सन्छ ।

हुनुपर्ने

तिनीहरु घरै बसे ।

रामका चारजना भाइहरु छन् ।

मेरा घरहरु सेता छन् ।

मेरा कक्षामा १० जना साथीहरु छन् ।

काली भैसी चर्दैछ ।

तिमी मीठा कुरा गछौ ।

तपाईं/ हजुर खुब पढिबक्सन्छ ।

३.८ सारांश

प्रस्तुत अध्यायमा तालिका नं. १ देखि ६ सम्म देखाइए भै लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर सम्बन्धी केही छुट्टा छुट्टै र केही सबै पक्ष समेटिएका छ्यास्मिसे पहिचानात्मक प्रश्नहरु सोधिएकोमा मध्यम खालको वा सन्तोषजनक मात्र जवाफ उत्तर पुस्तिकाबाट प्राप्त भयो । कक्षा ५ उत्तीर्ण मातृभाषा माभी भएर दोश्रोभाषाका रुपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरुको तुलनात्मक हिसाबले आदरार्थिसम्बन्धी धेरै कमजोरी प्राप्त भयो । यस्तो हुनुमा मातृभाषाको प्रभाव परेको देखिन्छ ।

अध्याय चार त्रुटिहरूको विश्लेषण

प्रस्तुत अध्यायमा कक्षा ५ उत्तीर्ण माझीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटि अध्ययन विश्लेषण गर्न उत्पादनात्मक उत्तर र स्वतन्त्र लेखनमा पाइएका त्रुटिहरू समावेश गरिएको छ ।

उत्पादनात्मक उत्तर र स्वतन्त्र लेखनमा पाइएका त्रुटि

स्वतन्त्र लेखनमा पनि उच्चारणगत त्रुटि, सङ्गतिगत त्रुटि, शब्दगत त्रुटि, वाक्यगत त्रुटि भनी छुट्टा छुट्टै अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । तिनमा केही उदाहरणहरू समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१ पुरुष र आदरार्थी संबन्धी त्रुटि

प्रस्तुत विषयमा आदरार्थी संबन्धी १३ वटा प्रश्नहरू सोधिएको थियो । विद्यार्थीहरूलाई बुझ्न सजिलो होस भन्ने दृष्टिले एउटा उदाहरण समेत प्रस्तुत गरी सोधिएको उपरोक्त प्रश्नमा पुरुष आदर, मध्यम आदरको सही प्रयोग गर्न लगाइएको थियो । मूलतः सर्वनामहरू दिइ वाक्यमा प्रयोग गर्न भनिएको थियो ।

तालिका नं. ७

विद्यार्थी सङ्ख्या	ठीक उत्तर	बेठीक उत्तर	कैफियत
२	१३	×	
२	१२	१	
११	११	२	
५	१०	३	
४	९	४	
८	८	५	
५	७	६	
२	६	७	
१	५	८	

प्रस्तुत तालिकामा विभिन्न सर्वनामहरु दिएर विद्यार्थीहरुलाई स्वतन्त्र रुपमा वाक्यहरु प्रयोग गर्न लगाइएकोमा मात्र २ जना विद्यार्थीहरुले सबै प्रश्न वा १३ प्रश्नहरुको सही जवाफ दिन सफल भएको, २ जनाले १२ प्रश्नका ११ जनाले ११ प्रश्नको, ५ जनाले १० प्रश्नको सही जवाफ दिएको वा ठीक वाक्यमा प्रयोग गरेको पाइयो । यसरी नै ४ जनाले ९ वटा सही वाक्य गठन गरेको ८ जनाले ८ वाक्य, ५ जनाले ७ वाक्य, २ जनाले ६ वाक्यहरुको सही प्रयोग गरेको र १ जनाले ५ वटा सर्वनामहरुको मात्र सही वाक्यमा प्रयोग गरेको पाइयो । माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य प्रयोग गर्दा भेटिएका त्रुटिहरु तपशिल बमोजिम छन् ।

भएको

तिनी खेल खेल्छ ।

उहाँ बजार जान्छ ।

तँ घरमा जाउ ।

तिनी घर जाँदैछ ।

उनी फूल तिच्छे ।

तिनीहरु घरमै बस्छ ।

उहाँ पाठ पढ्छ ।

तिनीहरु बजार घुम्न गयो ।

उनीहरु मेरो बुइनी हो ।

टपाँइ चिठी पर ।

उनीहरु किटाव किन्छ ।

तिनीहरु कलमले लेख्छ ।

उनी मेरो भाइ हो ।

हुनुपर्ने

तिनी खेल खेल्छिन् ।

उहाँ बजार जाँदै हुनुहुन्छ ।

तँ घरमा जा ।

तिनी घर जाँदैछिन् ।

उनी फूल टिप्छिन् ।

तिनीहरु घरमै बसे ।

उहाँ पाठ पढ्नु हुन्छ ।

तिनीहरु बजार घुम्न गए ।

उनी मेरी बहिनी हुन् ।

तपाँइ चिठी पढ्नुहोस् ।

उनीहरु किताब किन्दैछिन् ।

तिनीहरु कलमले लेख्छिन् ।

उनी मेरी बहिनी हुन् ।

माथि प्रस्तुत उक्त सर्वनामहरुलाई वाक्यहरुमा प्रयोग गर्ने क्रममा अधिकांश त्रुटि चाँहि कर्ता अनुसार क्रियापद चयनमा त्रुटि रहेको पाइयो । घरमा माभीभाषा प्रयोग हुनु वा नेपाली भाषालाई दोश्रो भाषाका रुपमा प्रयोग गर्नु परेका कारण यसो भएको हुन सक्छ । यसरी माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य

संरचनामा त्रुटि गर्ने कारण मध्ये प्रमुख कारण भनेको उनीहरूको भाषिक पृष्ठभूमि नै हुन सक्छ । दोश्रो भाषा वा भाषिकाको सिकाइमा पहिलो भाषा वा भाषिकाको प्रभावबाट यस्ता त्रुटिहरू देखा परेका हुन्छन् । व्यतिरेकी विश्लेषणको अवधारणा भाषिक पृष्ठभूमिबाट उत्पन्न भाषा भाषीले नेपाली सिक्ता आ-आफ्नो भाषाको प्रकृति अनुसार त्रुटिहरूमा पनि विविधता देखिन्छ । यहाँ उल्लेख नभएका धेरै जसो त्रुटिहरू मातृभाषा वा भाषिकागत पृष्ठभूमिसँग सम्बन्धित छन् ।

४.२ स्वतन्त्र लेखनमा त्रुटि

दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घरपरिवारमा भएका सदस्यहरूको बारेमा वर्णन गर्दै स्वतन्त्र लेखन १० वाक्यमा गर्न लगाइएको थियो । उच्चारण, हिज्जे,सङ्गति, शब्द, वाक्य सबै पक्षमा पाइने त्रुटिको अध्ययन गर्न पूर्ण उत्पादनात्मक प्रकृतिका प्रश्नहरू यसमा सोधिएका थिए ।

तालिका नं. ८

विद्यार्थी संख्या	ठीक उत्तर ६ (३५%)	बेठीक उत्तर ११(६५%)					
		उच्चारण गत त्रुटि	हिज्जेगत	सङ्गतिगत	शब्दगत	वाक्यगत	कैफियत
१७	६	✓			✓		
		✓			✓		
		✓	✓				
		✓	✓	✓		✓	
		✓		✓			
		✓		✓			
		✓			✓		
		✓		✓			
		✓		✓			
		✓		✓		✓	
		जम्मा ९ (८२%)	जम्मा २ (८२%)	जम्मा ६ (५५%)	जम्मा ३ (२७%)	जम्मा २ (१८%)	

प्रस्तुत प्रश्नमा आफ्नो परिवारको वर्णन गर्दै १० वाक्यमा स्वतन्त्र लेखन गर्न लगाइएकोमा कुल ४० जना वा अधिकांश विद्यार्थीहरू १७ जना (४३%) ले ४ वटा वाक्यहरू लेखेको पाइयो । अध्ययनको क्रममा ८ जनाले ५ वाक्य (२०%) ५ जनाले ६

वाक्य (१२%) २ जनाले ७ वाक्य (५%) ४ जनाले ८ वाक्य (१०%) र ४ वाक्य अधिकतम विद्यार्थीहरूले लेखेको पाइएकोले यसैलाई अध्ययनको आधार मानी विश्लेषण गरिएको छ । जसमध्ये ठीक उत्तर दिनेको संख्या ६ जना (३५%) रहेको छ भने बेठीक उत्तर दिने ११ जना (६५%) रहेको पाइएको छ । त्यसमा पनि निम्नानुसार छुट्टाछुट्टै छोटो वर्णन गर्न सान्दर्भिक ठानिएको छ ।

४.२.१ उच्चारणगत त्रुटि

माभी भाषी विद्यार्थीहरू मूलतः उच्चारण गर्ने क्रममा धेरै त्रुटि गर्दा रहेछन् भन्ने तथ्य अध्ययनबाट पाइएको छ । अध्ययनको क्रममा उनीहरूले प्रयोग गरेका नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचना अन्तर्गत उच्चारण पक्षमा मात्र ९ वटा वा (८२%) रहेको तालिकाको अध्ययनबाट थाहा हुन आउँछ । उनीहरूमा भएका उच्चारणगत त्रुटिहरू तपसिल बमोजिम रहेका छन् ।

भएको

बुइनीहरू स्कूल जान्छ ।

हामी छुट्टीको बेला बुबा आमालाई सहयोग गर्छ ।

हुनुपर्ने

बहिनीहरू स्कूल जान्छन् ।

हामी छुट्टीको बेला बुबा-
आमालाई सहयोग गर्छौं ।

४.२.२ हिज्जेगत त्रुटि

कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूलाई १० वाक्यमा दिइएको स्वतन्त्र लेखनमा हिज्जे सम्बन्धी त्रुटिहरू पनि पाइएका छन् । दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने अन्य घरायसी सबै कुराकानी आफ्नैभाषिका (मातृभाषा)मा गर्ने माभी विद्यार्थीहरूको हिज्जे सम्बन्धमा पनि त्रुटि भेटिएका छन् । त्रुटि ९ वटा (८२%) रहेको थियो ।

भएको

बज्यै बाखा चराउँछ ।

मेरो डाजु पनि परनु हुन्छ ।

हुनुपर्ने

बज्यै बाखा चराउनु हुन्छ ।

मेरो दाजु पनि पढ्नु हुन्छ ।

४.२.३. सङ्गतिगत त्रुटि

आधारभूत वाक्य संरचनामा सङ्गतिले ठूलो महत्व राख्दछ । तर माझीभाषी विद्यार्थीहरूले आफ्नो परिवारको बारेमा वर्णन गर्दै लेखिएको स्वतन्त्र लेखन सम्बन्धी वाक्यहरूमा ६ वटा (५५%) त्रुटि गरेको पाइएको छ । केही त्रुटिका उदाहरणहरू तपशिलमा रहेका छन् ।

भएको

म र मेरा भाइहरू स्कूल जानुहुन्छ ।

हाम्रो डाईहरू खेतबारीमा काम गर्छ ।

हुनुपर्ने

म र मेरा भाई स्कूल जान्छौं ।

हाम्रो दाइहरू खेतबारीमा काम गर्नुहुन्छ ।

४.२.४. शब्दगत त्रुटि

माझीभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचना गर्दा उपयुक्त शब्द चयनमा पनि त्रुटि गरेको भेटिएको छ । थुप्रै पर्यायवाची शब्दहरू हुँदा हुँदै पनि बोल चाल, रहनसहन, व्यवहारिक प्रयोगको प्रभावले होला त्रुटि गरेको पाइएको छ । जस्तै :

भएको

हाम्रो छ जनाको आफन्त छ ।

हामी घरफर्केर होमरक गछौं ।

हुनुपर्ने

हाम्रो छ जनाको परिवार छ ।

हामी घर फर्केर होमवर्क गछौं ।

४.२.५. वाक्यगत त्रुटि

हुनत यस किसिमका त्रुटिहरू कमै वा २ ओटा (१८%) रहेका छन् तर पनि यो पक्ष पनि माझीभाषी विद्यार्थीहरूको पूर्ण रूपमा ठीक रहेको भन्न मिल्ने अवस्था भने छैन । भेटिएका वाक्यगत त्रुटिहरू निम्न छन् ।

भएको

हुनुपर्ने

बुबा जङ्गलमा गाई बस्तु पाल्नु हुन्छ ।

बुबा जंगलमा गाई बस्तु
चराउनु हुन्छ ।

तिनीहरुको काम बिहान बेलुका हुन्छ ।

तिनीहरुको काम बिहान बेलुका
हुन्छ ।

यसरी ३५% विद्यार्थीहरु वाहेक अन्य ६५% विद्यार्थीहरुको कुनै न कुनै किसिमको त्रुटि रहेको तथ्य अध्ययन हुन बाट आएको छ । मातृभाषामाभी विद्यार्थीहरुमा लिङ्ग अनुसार पदङ्गति र आदर अनुसार पदसङ्गति सबै पक्षमा त्रुटि गरिएको छ । त्यसमा पनि उत्पादनात्मक प्रश्नको स्वतन्त्र लेखनमा बढी भन्दा बढी उच्चारणमा त्रुटि फेला परेको पाइयो । दोस्रो भाषाको रुपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरुले आफ्नो मातृभाषाको प्रभावका कारण यस्ता त्रुटिहरु गरेको हुन सक्छ । बहिनीहरु भन्नु पर्नेमा बुइनी तिनीहरु भन्नु पर्नेमा टिनीहरु भनेको पाइएको छ । यसले गर्दा माभीभाषी विद्यार्थीहरुमा “त” ध्वनी नभएको हुनसक्छ वा प्रयोगमा छैन ।

“तिम्रो गाउँको वर्णन गर” भनी प्रश्न सोधिएको यस उत्पादनात्मक प्रश्नावलीमा त्रुटि नै वाक्य लेखन भनेर तोकिएको नभएता पनि आफ्नो गाउँको वर्णन गर्दै विद्यार्थीहरुले बढी भन्दा बढी वाक्यहरु लेख्ने छन् भन्ने अपेक्षा गरिएकोमा सो बमोजिम नभए पनि कुल ४० विद्यार्थीहरुले सकेसम्म नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य गठन गर्ने जमर्को भने गरेका छन् । यसमा पनि विद्यार्थीको लेखनको क्रममा फेला पारिएका उच्चारण हिज्जे सङ्गति, वाक्य, शब्द आदि सबै पक्षको त्रुटि केलाउने काम गरिएको छ ।

तालिका नं. ९

वाक्य सं ६/७		बेठीक उत्तर ९२%				
विद्यार्थी सङ्ख्या	ठीक उत्तर ८%	उच्चारणगत	हिज्जेगत	सङ्गतिगत	शब्दगत	वाक्यगत
१३/६		०	०			✓
		✓	✓	✓	०	
		✓		०		
		✓	✓		✓	
		✓		०	०	✓
		✓	०	०		
				✓		✓
		✓			✓	
		✓				

प्रस्तुत तालिकामा देखाइए जस्तै कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिको अध्ययनका लागि उत्पादनात्मक प्रकृतिका (तिम्रो गाउँको वर्णन गर भनी) स्वतन्त्र लेखनका लागि ४० जना विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोधिएकोमा ४ जना विद्यार्थीले २ वटा वाक्य १२ जनोले ५ वाक्य, १३ जनाले ६ वाक्य, ६ जनाले ७ वाक्य, ३ जनाले ८ वाक्य, १ जनाले ९ वाक्य र १ जनाले भने पुरै खाली छाडेको पाइयो । त्यसमा पनि त्रुटिलाई तुलनात्मक ढङ्गले अध्ययन गरी ६ र ७ वाक्य लेख्ने विद्यार्थीका त्रुटिलाई मध्यनजर राखी अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

४.३.१. उच्चारणगत त्रुटि

दास्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग प्रायः उच्चारणमै बढी भेटिएको छ । यसरी भेटिएको त्रुटिहरू उदाहरणको रूपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

भएको

हाम्रो गाउँमा जन्टाहरू ठेरै छन् ।

यहाँ गा.वि.स. घण पनि छ ।

हुनुपर्ने

हाम्रो गाउँमा जनताहरू धेरै छन्

यहाँ गा.वि.स. घरपनि छ ।

४.३.२. हिज्जेगत त्रुटि

बस्दा, खेल्दा, हिँड्दा माभीभाषी समुदायमा हुर्केका विद्यार्थीहरूमा घरायसी वा मातृभाषाको प्रभाव पर्छ । सोही प्रभावले होला उनीहरूले विद्यालय स्तरको लेखनमा त्यसको असर हटाउन सकेका छैनन् । हिज्जेगत त्रुटिहरू पनि गरेका छन् । केही त्रुटिहरू यस प्रकारका छन् ।

भएको

हाम्रो गाउँ सान्नेडाँरामा पर्छ ।

गाउँको बीचमा सम्मो पणेको चउर छ ।

हुनुपर्ने

हाम्रो गाउँ सान्नेडाँडामा पर्छ ।

गाउँको बीचमा सम्मपरेको चउर छ ।

४.३.३. सङ्गतिगत त्रुटि

अध्याय चारको यस उत्पादनात्मक प्रश्नको उत्तर पुस्तिकालाई अध्ययन गर्दा सङ्गतिगत त्रुटि पनि फेला परेका छन् । एउटा त्रुटि हुनासाथ त्यसको असर अर्को पक्षमा पर्नु स्वभाविकै हुँदो रहेछ । यसका भेटिएको सङ्गतिगत त्रुटिका केही उदाहरणहरू तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

भएको

गाउँको नजिकै पसल बस्छ ।

तिनीहरू घरमै बस्यो ।

हुनुपर्ने

गाउँको नजिकै पसल छ ।

तिनीहरू घरमै बसे ।

४.३.४. शब्दगत त्रुटि

उच्चारणको त्रुटि बढी हुनासाथ त्यसको असरले शब्दगत वा वाक्यगत रूपमा पनि परेको छ । त्यति मात्र होइन शब्द चयनमा पनि त्रुटि पाइएको छ ।

४.३.५. वाक्यगत त्रुटि

भाषा सिकाइका क्रममा विभिन्न प्रकृतिका त्रुटिहरु हुनु अस्वभाविक होइन । त्यसका मातृभाषा माभी हुने र नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग गर्ने प्रायः विद्यार्थीहरुमा नै त्रुटिहरु भेटियो । तुलनात्मक हिसाबले उच्चारण मै बढी त्रुटि फेला परे पनि वाक्यगत रूपमा पनि त्रुटि रहेको अध्ययनबाट पाइएको छ ।

यसरी दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरु “त” ध्वनिको उच्चारण गर्नुको सट्टा “ट” ध्वनिको उच्चारण गरेको पाइयो । जस्तै तिनीहरु भन्नु पर्नेमा “टिनीहरु” भनेको तपाँई भन्नु पर्नेमा “टपाँइ” भनेको जस्ता त्रुटिहरु अध्ययनबाट फेला परेका छन् ।

शिक्षार्थीहरुले त्रुटि गर्ने कारणहरु मध्ये प्रमुख कारण उनीहरुको भाषिक पृष्ठभूमिलाई मानिन्छ । दोस्रो भाषा वा भाषिकाको सिकाइमा पहिलो भाषा वा भाषिकाको प्रभावबाट यस्ता त्रुटिहरु देखा परेका हुन्छन् । विभिन्न भाषाभाषीले नेपाली सिक्ता आ-आफ्नो भाषाको प्रकृति अनुसार त्रुटिहरुमा विविधता पाइन्छ । यहाँ कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनागत हिज्जेगत सङ्गतिगत शब्दगत र वाक्यगत त्रुटिलाई खास त्रुटिको रूपमा लिइएको छ । यसका लागि “मुगीटार बजारको वर्णन गर” भनी उत्पादनात्मक प्रकृतिका प्रश्न सोधिएकोमा तलको तालिकामा उल्लेख गरिए बमोजिम त्रुटि पाइएको छ ।

तालिका नं. १०

विद्यार्थी संख्या १५	ठीक उत्तर ३ (२०%)	बेठीक उत्तर १२ (८०%)				
		उच्चारणगत	हिज्जेगत	सङ्गतिगत	शब्दगत	वाक्यगत
				✓		
			✓			
		✓				
		✓		✓		
				✓	✓	
		✓	✓	✓		
					✓	
				✓		
				✓		
		✓				
			✓	✓		
						✓

प्रस्तुत तालिकामा देखाइए जस्तै प्रश्न नं. १० मा “मुगिटार बजारको वर्णनगर” भनी स्वतन्त्र लेखन गर्न दिएकोमा कुल ४० जना विद्यार्थीहरू मध्ये १५ जनाले ४ वाक्य, १५ जनाले ५ वाक्य, ७ जनाले ६ वाक्य, १ जनाले ७ वाक्य र १ जनाले ११ वाक्य लेखेको पाइयो । जसमा ५ वाक्य लेख्ने ३ जनाले (२०%) सबै ५ वटै वाक्य शुद्ध लेखेको पाइयो । अधिकतम विद्यार्थीहरूले ५ वाक्य लेखेको पाइएको ले अध्ययनको आधार पनि सोही सङ्ख्यालाई बनाइएको छ । भेटिएका विभिन्न पक्षका त्रुटिहरू यस प्रकारका छन् ।

४.४.१. उच्चारणगत त्रुटि

दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरूको मूलतः उच्चारणगत त्रुटि नै बढी फेला परेको तथ्य अध्ययनबाट जानकारी मिलेको छ । त्रुटि निम्नानुसार छ ।

भएको

मुगितार बजार लाई डाँराकाँराले
घेणिएको छ ।

मुगितार बजारमा डोकानदारहरु
ढेरै छन् ।

हुनुपर्ने

मुगिटार बजारलाई डाँडाकाँडाले
घेरिएको छ ।

मुगिटार बजारमा दोकानदारहरु
धेरै छन् ।

४.४.२. हिज्जेगत त्रुटि

भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूले विभिन्न प्रकृतिका त्रुटिहरु गर्ने गर्दछन् । मातृभाषाको प्रभावले गर्दा माभीभाषी कक्षा ५ उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूले गरेका हिज्जेगत त्रुटिहरु केलाउने क्रममा लिङ्ग, बचन, पुरुष, आदर जस्ता पक्षलाई समेट्ने गरी पहिचानात्मक तथा उत्पादनात्मक प्रश्नावली तयार पारी प्रश्नहरु सोधिएकोमा यस खालका त्रुटिहरु पनि पाइएका छन् ।

४.४.३. सङ्गतिगत त्रुटि

नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचना गर्ने क्रममा सङ्गतिको ठूलो महत्व रहन्छ । सङ्गति विग्रेमा वाक्य गठन नै शुद्ध नहुने हुँदा यसमा विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने हुन्छ । तर दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरूले यस्ता थुप्रै त्रुटि गरेका छन् ।

भएको

मुगिटारको बजारमा याटायाटको
सुविढा छन् ।

कान्छी छोरी पर्छ ।

हुनुपर्ने

मुगिटारको बजारमा यातायातको
सुविधा छ ।

कान्छी छोरी पढ्छे/पढ्छिन् ।

४.४.४. शब्दगत त्रुटि

स्वाभावैले त्रुटिका विविध प्रकृति हुने गर्दछन् । शब्दगत त्रुटि पनि यहाँ अध्ययनको विषय बनाइएकोमा सोधिएका उत्पादनात्मक प्रश्नमा लेखिएको स्वतन्त्र लेखनबाट प्राप्त सामग्रीलाई अध्ययन गर्दा यस प्रकृतिका त्रुटिहरु पनि माभीभाषी विद्यार्थीहरुले गरेका छन् । मूलतः शब्द चयन गर्ने क्रममा मातृभाषाको असर परेर होला यस किसिमका त्रुटिबाट उनीहरु अलग रहन सकेका छैनन् । यस्ता त्रुटिहरु दुई वटा रहेको पाइयो ।

भएको	हुनुपर्ने
आफन्त	परिवार
होमरक	होमवर्क

४.४.५. वाक्यगत त्रुटि

तुलनात्मक ढङ्गले अध्ययन गर्दा त्रुटिका विभिन्न प्रकृति मध्ये यस प्रकृतिका त्रुटि कमै भेटियो मातृभाषी माभीको प्रभावबाट हुन गएको भएको होला भन्ने अध्येताको अनुमान रहेको छ ।

यसरी यस अध्ययनमा दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरुलाई उत्पादनात्मक/पूर्ण उत्पादनात्मक प्रकृतिका त्यसमा पनि उनीहरुलाई राम्रो जानकारी भएको विषयमा स्वतन्त्र लेखन गर्न लगाई प्राप्त सामग्रीलाई अध्ययन गर्दा मूलतः उच्चारण र सङ्गति पक्ष बढी कमजोर रहेको पाइयो भने अन्य हिज्जेगत, शब्दगत र वाक्यगत कमजोरी पनि नपाइएको भने होइन ।

४.४.६. सारांश

अध्याय तीनमा पहिचानात्मक प्रश्नहरु थिए भने यस अध्ययन चार मा उत्पादनात्मक पूर्ण उत्पादनात्मक प्रश्नहरु सोधिएकोमा भेटिएका त्रुटिहरुमा अध्याय दुईलाई विद्यार्थीहरुले केही सजिलो महशुस गरेको र अध्याय तीन वा उत्पादनात्मक प्रकृतिका प्रश्नहरु हल गर्न कठिनाई महशुस गरेको जस्तो पाइयो ।

दुबैलाई तुलना गर्दा भेटिएका त्रुटिमा उच्चारणगत त्रुटि दुबै अध्यायमा समान जस्तै पाइएका छन् । यसरी प्रश्नको प्रकृति फरक फरक भए पनि

उनीहरूमा खासै ठूलो विभेद भने पाइएन । प्राय भेटिएका त्रुटिको प्रकृति समान खालकै पाइए । दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने माझीभाषी विद्यार्थीहरू नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचना गर्ने क्रममा शतप्रतिशत शुन्य भने रहेका छैनन् । बरु माझीभाषी विद्यार्थीहरूमा “त” ध्वनि को सट्टा “ट” ध्वनिको प्रयोग बढी गरेको पाइयो । जस्तै : तपाइँ भन्नु पर्नेमा टपाइँ, तिनीहरू भन्नेमा टिमीहरू भनिएको पाइयो ।

अध्याय पाँच

निष्कर्ष र सुझाव

५.१. निष्कर्ष

हाम्रो देश नेपाल बहुजाति र बहुभाषिक भएकै कारण राष्ट्रिय भाषाहरु धेरै छन् तर राष्ट्र भाषाको रूपमा नेपालीलाई नै राखिएको छ । नेपाली कसैको मातृभाषा हो भने कसैको दोस्रो भाषा हो । हामीले सबै तहका विद्यालयहरुमा नेपाली विषय अनिवार्य विषयका रूपमा वर्षौंदेखि अध्ययन-अध्यापन कार्य गर्दै आएका छौं । त्यतिमात्र नभएर अध्यापन कार्यको माध्यम भाषा पनि हो । प्राथमिक तह भनेको माथिल्लो सिढीमा चढ्ने उच्च शिक्षाको जग पनि हो । ती तहमा त्रुटिपूर्ण अध्ययन-अध्यापन कार्य भयो भने त्यसको प्रत्यक्ष असर महाविद्यालयमा पनि पर्छ । त्यसकारण विद्यालय तहको भाषा पठनपाठनको प्रकृति र त्यसका त्रुटिलाई छानविन गर्नु आवश्यक हुन्छ । त्यसमा मातृभाषाको रूपमा माभीभाषा बोल्ने वा दोस्रो भाषाका रूपमा मात्र नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषामा आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटिको अध्ययन गर्नु र निराकरणका लागि उपयुक्त उपायको अनुसन्धान गर्न आवश्यक देखिन्छ । कक्षा ५ उत्तीर्ण दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली वाक्य लेखनमा गर्ने त्रुटिहरुको यस सुक्ष्म अध्ययनबाट तपशिल बमोजिम निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ ।

- क) वचनमा शतप्रतिशत ठीक उत्तर दिनेहरुको सङ्ख्या न्यूनतम संख्यामा रहेको छ । छुट्टै छुट्टै प्रश्नहरुको सोधाइमा भने कूल ४० जना विद्यार्थीहरु मध्ये २३ जनाको ५८.५% ठीक उत्तर दिन सकेको पाइयो । अधिकतम त्रुटि ११ जना (२७.५%) रहेको छ ।
- ख) वचन सम्बन्धी छुट्टै प्रश्नहरु सोधिएको हकमा प्रस्तुत बुदा नं. १ मा भनिए भैं भएता पनि छ्यास्मिस् (लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर) पारी सोधिएको सद्दर्भमा त्रुटि सङ्ख्या अधिक रहेको छ ।

- ग) अन्य त्रुटिहरूमा उच्चारणगत त्रुटि, हिज्जेगत त्रुटि, शब्दगत त्रुटि, सङ्गतिगत त्रुटि, वाक्यगत त्रुटि आदि प्रकृतिका त्रुटिहरू हेका छन् ।
- घ) तुलनात्मक ढङ्गले हेर्दा आदरसम्बन्धी त्रुटि माभीभाषी विद्यार्थीहरूमा बढी पाइयो । त्यतिमात्र होईन प्रायः विद्यार्थीले उक्त प्रश्न खाली छोडेको पाइयो ।
- ङ) लिङ्गको सङ्गतिको बारेमा माभीभाषी विद्यार्थीहरू अन्योलमा परेका देखिन्छन् । कति सम्म भने उनीहरूले लिङ्ग निरपेक्ष हुने आदरार्थी पुरुष आदिका लागि पनि लिङ्ग विभेद गरी लेखेका छन् ।
- च) विद्यार्थीहरूले प्रथम, द्वितीय र तृतीय तीनवटै पुरुषसँग सम्बन्धित त्रुटिहरू गरेका छन् ।
- छ) केही त्रुटिहरू यस्ता पनि छन् जुन अस्पष्ट वा अध्ययनसँग असम्बन्धित छन् । त्यस्ता त्रुटिहरूमा वर्णविन्यासीय र औपचारिक कुनको प्रभाव हो एकिन गर्न सकिन्न ।
- ज) अध्ययनका लागि तोकिएका सङ्गतिसम्बन्धी त्रुटिहरूको औसत प्रतिशत जाँच्दा माभीभाषी विद्यार्थीहरूलाई आदरार्थी देखिन्छ भने त्यसपछि पुरुष लिङ्ग र बचन रहेको पाइन्छ ।
- झ) समग्रमा भन्दा माभीभाषी विद्यार्थीहरू नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य गठन गर्ने क्रममा शतप्रतिशत सही जवाफ दिन सक्ने पाइएन भने लिङ्ग, बचन बाहेक पुरुष र आदरार्थी छाड्ने वा त्यसमा कोशिस नगर्ने विद्यार्थी पनि पाइयो । यसलाई त्रुटिकै गहन विषय मान्नु पर्दछ । कक्षा ५ उत्तीर्ण माभीभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा पद सङ्गतिसम्बन्धी त्रुटि बढी पाइएको छ । त्यसमा उच्चारणगत त्रुटिहरू बढी छन् । नेपालको पूर्वी भाषिकामा “त” ध्वनिको सट्टा “ट” ध्वनिको उच्चारण गरेको पाइयो । यस्तो हुनुमा तिनीहरूको मातृभाषामा त ध्वनिको प्रयोग नभएको हुनसक्छ । दोस्रो भाषाका रूपमा मात्र नेपाली भाषाको प्रयोग हुन सक्छ । फाट्टफुट्ट सही उच्चारण वा जवाफ पाइएता पनि त्यो विद्यालयको पूर्ण प्रभाव परिसकेको र तिक्ष्ण क्षमता भएका विद्यार्थीहरूले मात्र सही

जवाफ दिएको हुनसक्छ । खासगरी अधिकांश विद्यार्थीहरूमा भने मातृभाषाको प्रभावकै कारण वचन अनुसार सङ्गति लिङ्गानुसार सङ्गति, पुरुष अनुसार सङ्गति आदरको सही प्रयोग नभएको हुन सक्छ । कतिपय विद्यार्थीहरू त विशेष आदरको प्रयोगमा शुन्य अवस्थामा रहेको पाइयो । माझीभाषी विद्यार्थीहरूमा घरायसी प्रयोगमा यस्ता आदरार्थीको प्रयोग नभएका कारण मातृभाषाको प्रभावले यसो भएको हुन सक्छ । अरु प्रश्नहरूको सही जवाफ लेख्ने प्रयास भएको तर उपरोक्त आदरार्थीको प्रयोगसम्बन्धी प्रश्नको जवाफ लेख्ने प्रयास नगरी खाली छाडिनुबाट माझीभाषी विद्यार्थीहरू आदरार्थीको प्रयोगमा कमजोर रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

५.२. सुभाव

त्रुटि स्वभाविक प्रक्रियाका साथै अध्ययन अध्यापनका लागि महत्वपूर्ण पक्ष पनि हो । बच्चाले दुधे बालकमै मातृ काखबाट सिकेको भाषा पनि त्रुटि रहित हुन सक्तैन र सबै बच्चाले एउटै गतिमा ग्रहण गर्न पनि सक्तैनन् । विस्तार, विस्तार क्रमिक रूपले त्रुटि कम हुदै सिक्तै जान्छन् । दोस्रो भाषा सिकाई शिक्षणमा पनि विविधता हुने भएकोले कठिनाई उत्पन्न हुन्छ । मुलरूपमा पारिवारिक, छरछिमेक वा सामुदायिक प्रमुखका कारण दोस्रो भाषा सिकाई प्रभावित हुन्छ । बहुजाति र बहुभाषिक देश नेपालमा बसोवास गर्ने माझीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको शुद्ध प्रयोग गर्न निकै मिहिनेत गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपाली भाषा नेपालको राष्ट्र भाषा भएकोले यहाँका प्रत्येक नेपालीले नेपाली भाषा शुद्ध उच्चारण र प्रयोग गर्नु अनिवार्य हुन आउँछन् । नेपाली भाषामा स्तरीयता र शुद्धता कायम गर्नका लागि पनि भाषा प्रयोगमा एकरूपता हुन आवश्यक छ । यस अध्ययनको आधारमा सङ्कलित तथ्याङ्कहरूको उपयोग गरी तपशिल बमोजिमको सुभाव पेश गरिएको छ ।

१. माझीभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली भाषाको सङ्गति निकै अप्ठ्यारो लागेको देखिएकोले उनीहरूको मातृभाषाको सङ्गतिलाई पृष्ठभूमि वा पूर्वज्ञान सम्झी सङ्गति को शिक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
२. माझीभाषी विद्यार्थीहरूका लागि नेपाली दोस्रो भाषाको सिकाइ हो । त्यसैले यसको शिक्षण गर्ने व्यक्तिले भाषा शिक्षणसम्बन्धी पूर्ण जानकारी पाएको हुनु पर्छ । शिक्षक आफै भाषा सिकाइमा अन्यौलमा छ भने विद्यार्थी स्वतः अन्यौलमा हुन्छन् । भन् ती विद्यार्थीहरूले कक्षा कोठा वा विद्यालयको हाता बाहिर नेपाली भाषा सिकाईको वातावरण पाउने कम सम्भावना देखिन्छ । किनभने परिवार छिमेक र समुदायमा मातृभाषा कै प्रयोग हुन्छ । त्यसैले विषयगत र सकेसम्म भाषामा तालिम पाएको शिक्षकलाई नै नेपाली पढाउने जिम्मा दिनु आवश्यक देखिन्छ ।
३. भाषा सिकाईमा अभ्यासको ठूलो भूमिका रहन्छ । त्यसैले नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनाको शिक्षण गर्दा कक्षा कार्य गृहकार्यका रूपमा बढी भन्दा बढी अभ्यास गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
४. विकसित देशहरूको शिक्षा पद्धतिलाई हेर्ने हो भने प्रारम्भिक तहमा सरल र शुद्ध प्रयोग क्षमता विकास भइसकेको हुन्छ तर हाम्रो देशमा उच्च शिक्षामा पुग्दा पनि सामान्य त्रुटिहरू पनि देखिन्छन् । त्यसैले प्रचलित पाठ्यक्रममा परिमार्जनको आवश्यकता देखिन्छ ।
५. नेपाली भाषामा प्रकाशित हुने पुस्तक, पत्रपत्रिका आदि भएको एउटा पुस्तकालय प्रत्येक मा.वि. मा हुनुपर्छ ।
६. नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षक प्रतिको नकारात्मक तथा खुकुलो स्तरको धारणा हटाउनु पर्छ ।
७. नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई बढी क्रियाशील बनाइ बोल्न र लेख्नमा प्रतिस्पर्धाको वातावरण सिर्जना गरी शुद्ध प्रयोग गर्नलाई पुरस्कृत, स्याबासी आदिबाट प्रोत्साहित गर्ने र अशुद्ध प्रयोग गर्नेलाई पनि शुद्ध प्रयोग गर्ने तर्फ प्रेरित र प्रोत्साहित गर्नुपर्छ ।

८. व्याकरण शिक्षण अवश्य पनि रूखो र निरस हुन्छ तर व्याकरण को अध्ययनबाट नै भाषिक शुद्धता कायम गर्न सकिने हुँदा सबै विद्यालयहरुमा प्रथमतः व्याकरण सिकाउनु पर्छ । व्याकरण शिक्षणमा आगमन विधिलाई आधार मानी प्रदर्शन, प्रयोग, छलफल, व्याख्यान विधि आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
९. शिक्षण गर्नु पर्ने व्याकरणिक एकाईलाई वातावरणसँग संयोजन गराई सो कुरासँग मिल्ने खालको उच्चारण, वाक्यगठन, वर्णविन्यासका सामग्री तयार गर्न उनीहरुलाई प्रयोग गर्न लगाउने ।
१०. विद्यार्थीहरुमा सिर्जनात्मक अभिव्यक्तिशील क्षमताको विकासलाई ध्यान दिने, भाषाका चारवटै सीप (सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ) लाई एकै साथ अगाडि बढाउने ।
११. शिक्षा शास्त्र अध्ययन संस्था नै असल शिक्षक निर्माण गर्ने श्रोत भएकोले यस संस्थानमा भाषा प्रशिक्षणको उत्तरदायित्व लिएका प्रशिक्षकहरुलाई पनि भाषा शिक्षणका आधुनिकतम विधि र प्रविधिहरुको ज्ञान गराउनु पर्दछ । जसले गर्दा ती प्रशिक्षकहरु विद्यालय तहका शिक्षकहरुलाई भाषा शिक्षणको राम्रो प्रशिक्षण दिन सकून् ।
१२. प्रस्तुत अध्ययन सीमित समय, क्षेत्र, जनसङ्ख्या र पक्षमा गरिएको छ । यसलाई अझ व्यापक बनाइ माभीभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनामा गर्ने त्रुटि लगायत अन्य त्रुटिहरुको थप अध्ययन गरिनु आवश्यक ठानिन्छ ।
१३. माभीभाषी विद्यार्थीहरुको पद सङ्गति सम्बन्धी त्रुटि बढी भएकोमा उच्चारण पक्षमा बढी त्रुटि पाइएको ले सो सम्बन्धमा आवश्यक शब्दहरु जम्मा गरी उच्चारण पक्षको थप अध्ययनको टङ्कारो आवश्यकता देखिन्छ ।

५.३ भावी अनुसन्धानका लागि शीर्षकहरु

- १) दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने र मातृभाषकै रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने विद्यार्थीहरुको तुलनात्मक अध्ययन ।
- २) भाषिक एकाइका दृष्टिले माभीभाषी विद्यार्थीहरुमा पाइने त्रुटिको अध्ययन ।
- ३) यस शोध पत्रमा नेपाली भाषाको आधारभूत वाक्य संरचनामा माभीभाषी विद्यार्थीहरुले गर्ने त्रुटिको अध्ययनमा पनि लिङ्ग, बचन, पुरुष र आदर मात्र समेट्न सकिएकोमा आउँदा दिनहरुमा काल, पक्ष, वाच्य आदि समेतमा अध्ययन गर्न जरुरी ठानिएको छ । “माभीभाषा एक अध्ययन” शीर्षकमा शोधपत्र लेख्न आवश्यक ठानिएको छ ।